

BABYOR NI 1 KINGS

Murung'ageRe Ke Babyor Ney

Kaen ni m'on e babyor ko Kings e baley u ta'ab ke babyor ni kan ki'eg ke l'agruw kaen, 1 Kings nge 2 Kings, ni bochan e kay gi n'uw ni dabi taw ngalan ta'ab bang i babyor ni yima bachiy ni aram rogon e babyor ni kakrom. Gal ke babyor ney e ul ul u chepin yu Israel.

Re ke babyor ney ni 1 Kings e dalip guruy. Guruy ni som'on (1–2) e be weliy riy e tin tomur e duw ko yafos rok David nge rogon Solomon ni fak ni mang pilung u Israel. Guruy ni l'agruw (chap. 3–11) e bay riy rogon e gagiyeg rok Solomon nge rogon feni gilbugwan nge feni fel' rogon. Re guruy ni l'agruw ney e ba ga' murung'agen Solomon riy, rogon ni toy fare Tempel nge rogon ni ognag ngak Somol u lan yu Jerusalem. Guruy ni tomur ko re ke babyor ney (12–22) e bay riy murung'agen e n'en ni un rin u tomuren ni yim' Solomon — pi ganong ko ley ni lel'och nra togopluwgad ngak Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon, me ki' e nam nu Israel nge l'agruw ley, ni nam nu Judah e ley ni yimuch, ma yu Israel e ley ni lel'och. Gin'ey ko ke babyor ney ni 1 Kings e bay riy yatan bogi pilung ko gal nam ney. Yani mus e re ke babyor ney ko gagiyeg ni i tay Jehoshafat ni Pilung nu Judah nge Ahaziah ni Pilung nu Israel.

Ra reb e pilung, ko re ke babyor ney ma kani *judge* nag ni be yan u rogon feni yul'yul' ngak

Somol. Fa'anra fare pilung e i yul'yul' ngi i fol ko motochiyel rok Got, ma un pining e sorok ngak ni bochan e bfel'; machane fa'an da i fol mi i rin' e kireb, ma ni gechignag ni bochan e ba kireb. Gubin e pilung nu Israel e u ni judge nagrad ni yad ba kireb, ya ra n'aged Somol ngu'ur ted fan e pi liyos. Machane ba yo'or e pilung nu Judah e u ni judge nagrad ni yad bfel', ni bochane e u ra folwokgad rok e ga' rorad i David ni Pilung ngu'ur liyorgad ngak Somol.

Kaen ni M'on e Babyor ko Kings e ku ba' riy murung'agen fare profet i Elijah ni togopluw ngak fare pilung ni kireb i Ahab nge Queen Jezebel ko ler ni lel'och fare nam. Elijah e i ginaeng e girdi' nu Israel ni ngar folgad ku Somol ma dab ku ra ted fan e liyos. U lan e guruy ni 18 e murung'agen Elijah ni micheg ni Somol e ta'are Got nib riyul'.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Solomon ni mang Pilung 1:1–53

Tomuren e thin ni yog David nge yam' ni tay 2:1–12

Solomon ni gagiyegnag e nam 2:13–46

Gonop rok Solomon nge pi tayugang' rok 3:1–4:34

Fare Tempel ntoy min ognag ku Got 5:1–8:66

Ku boch e gagiyeg rok Solomon 9:1–10:29

Solomon ni daki yul'yul', pi to'ogor, nge yam' 11:1–43

Pi ganong ko ley ni lel'och nra togopluw gad ngak Rehoboam ni Pilung 12:1–24

Jeroboam ni Pilung ni ngongol liyos 12:25–33

Pi Profet ni rogned e kireb ngak Jeroboam 13:1–14:20

Pi Pilung nu Judah nge Israel 14:21—16:34
 Elijah ni profet 17:1—19:21
 Ahab ni Pilung nge Queen Jezebel 20:1—22:40
 Jehoshafat ni Pilung nu Judah nge Ahaziah ni
 Pilung nu Israel 22:41–53

Ngiyal' ni kari pilibthir David ni Pilung

¹ David ni Pilung e yan i par ni kari pilibthir, ni yira guluguluy, ma der chuw e ulum rok. ² Me ga'ar e pi tolang ni yad bay u tan pa' ngak, "Pilung, bfel' ni nggu warod gu gayed be' ni kab rugod nge yib i par ngom ngi i ayuwegnem. Ma be mol nga charem ngu'um par ni gab mogowel." ³ Mi ni yan u gubin yang e nam nu Israel ni yibe gay ba rugod nib pidorang, miyad pir'eg Abishag u Shunem mi ni fek i yib ngak David ni Pilung. ⁴ Re pin nem e rib podorang. I par ngi i pigpig ko fare pilung ma be ayweg, machane dar pirew David.

Adonijah ni finey ni ir e nge mang Pilung

⁵⁻⁶ Adonijah nib mo'on ni fak David nge Haggith e be' nrib pichoay ma ri be finey ni ir e nge mang pilung. Ir e th'abi ilal ko tin ni kabay e pumo'on ni fak David, ma dawori puwan' David ngak u bochi ban'en. Me yagnag Adonijah e *chariot* nge os ni fan ngak, nge wugem e pumo'on ni ngi i un ngak. ⁷ Me non ngak Joab, ni Zeruyah e chitiningin, nge ngak Abiathar ni prist, miyow yog ngak ni bay ra unew ngak ko tin be learnag. ⁸ Machane Zadok ni prist nge Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada, nge Nathan ni profet, nge Shimei, nge Rei, nge pi salthaw ni matanagen David e dar folgad ngak Adonijah.

⁹ Me reb e rran me fek Adonijah e saf, nge garbaw, nge pifak e garbaw nib sugsug nge pi' ni maligach ko fare War ni Porchoyog fithingan, nib chugur ko fare alublub nu Enrogel, me pi' e thin nge yan ngak e tin kabay e pumo'on ni fak David ni Pilung, nge ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa' David ni yad e girdi' nu Judah ni ngarbad ko re madnom nem. ¹⁰ Machane de pi' e thin nge yan ngak Solomon ni ta'reb e chitamangirow ma ba thil e chitiningirow, ma ku de pi' e thin nge yan ngak Nathan ni profet, nge Benayah, nge pi matanagen e pilung.

Solomon nni pilungnag

¹¹ Me yan Nathan ngak Bathsheba ni chitiningin Solomon, me fith ngak ni ga'ar, "Mog, kam rung'ag ni fa'anem i Adonijah ni chitiningin e Haggith e ke pilungnag ir? Ma dawori nang David ni Pilung! ¹² Fa'anra ga ba'adag ni ngam ayuweg e pogofan rom nge pogofan rok Solomon ni fakam, ma ba'aray e fonow rog ngom: ¹³ Ka chiney e ngam man mu guy David ni Pilung nge lungum ngak, 'Pilung rog, mog, gathi mmicheg ngog faram ni Solomon ni fakag e ir e nge yib nga luwam nge pilung? Ere ke di'in nike pilung Adonijah?" ¹⁴ Me ul ul Nathan ngay nge ga'ar, "Ra ka ga be non ngak David ni Pilung, mu gub ngomew nggu weliy ngak nriyul' e tin ga be yog."

¹⁵ Me yan Bathsheba ni nge guy fare pilung ni bay u senggil rok. Ma kari pilibthir David, mi Abishag ni fare rugod nu Shunem e bay rok ni be ayuweg. ¹⁶ Me yan i paraw Bathsheba nga but' u

p'eowchen David ni Pilung, me fith David ngak ni ga'ar, "Mang e ga ba'adag?"

¹⁷ Me fulweg ni ga'ar, "Pilung rog mmicheg ngog u fithingan SOMOL ni Got rom ni Solomon ni fakag e ir e ra yib nga luwam nge mang pilung.

¹⁸ Machane ke pilung Adonijah nda mu nang.

¹⁹ Pire' e garbaw nge saf nge pifak e garbaw nib sugrug nike pi' ni maligach, ma ke pi' e thin ke yan ngak e pi pumo'on ni fakam, nge ngak Abiathar ni prist, nge ngak Joab ni pilungen e salthaw rom ni ngarbad ko mur, machane de pi' e thin nge yib ngak Solomon ni fakam. ²⁰ Pilung rog, chiney e ke par urngin e girdi' nu Israel yad be guyem ni ngamog ngorad e en ni nge yan nga luwam nge mang pilung. ²¹ Fa'anra dab mu rin' ban'en ngay, ma yug nap'an e ga ra yim' mi Solomon ni fakag nge gag e yira taymow ni gowa kug th'abew e motochiyel."

²² Ka be welthin ngak fare pilung, me yib Nathan ni profet nga naun. ²³ Minog ngak fare pilung nike yib Nathan ni fare profet. Ma nap'an e yib nga naun me yib i siro' u p'eowchen fare pilung nge yan i math owchen nga but'. ²⁴ Me ga'ar, "Pilung mog, kamog ni Adonijah e nge yan nga luwam nge pilung? ²⁵ Daba' e pire' e garbaw nge saf nge pifak e garbaw nib sugrug nike pi' ni maligach, ma ke pi' e thin ke yan ngak urngin pifakam ni pumo'on, nge ngak Joab ni pilungen e salthaw rom nge ngak Abiathar ni prist ni ngarbad. Chiney e yad be madnom ma yad be tolul ni be lungurad, 'Adonijah ni Pilung e nge par nib n'uw nap'an!' ²⁶ Machane gag nge Zadok ni prist,

nge Benayah, nge Solomon e de pi' e thin nge yib ngomad ni nggu warod. ²⁷ Pilung rog mog, i gur e kam pining e kefel' ngay ni nge yan nga luwam nge pilung ma da mu weliy boch ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa'am?"

²⁸ Me ga'ar David ni Pilung, "Mu non ngak Bathsheba nge sul ngaray." Me sul Bathsheba nge yib i sak'iy nga p'eowchen. ²⁹ Me ga'ar David ngak, "Gu be micheg ngom u fithingan Somol ni be par nib fos, ni ir e ke chuwegneg u fithik' urngin e gafgow ni yib ngog, ³⁰ ni daba' e nggu tay u gil' fapi thin ni gu micheg ngom u fithingan SOMOL, ni fare Got nu Israel, ni Solomon ni fakam e nge yib nga luwag nge pilung."

³¹ Me paraw Bathsheba nga but' me ga'ar, "David ni gur e SOMOL rog nge pilung rog, e mang e yugum par ndariy n'umngin nap'an!"

³² Me yog David ni nga ni yan ni pining Zadok, nge Nathan, nge Benayah. Ma fa'anra bad ngak ³³ me ga'ar ngorad, "Pi tolang ni yad be par u lan e yoror rog e ngam pininged yad ngar uned ngomed; me af Solomon ni fakag nga daken fare gamanman rog ni *mule*, mi gimed yan nga p'ening ko fare alublub nu Gihon, ³⁴ mu rom e nge gapgepnag Zadok nge Nathan lolugen Solomon riy ni aram e ke mang pilung nu Israel. Mi gimed thoy e yabul ngam tolulgad ni nge lungumed, 'Solomon ni Pilung e nge par nib n'uw nap'an!' ³⁵ Mi gimed un ngak ngaray nge yib i par nga tagilig ni tagil' e pilung nge yan nga luwag nge pilung, ya ir e kug turguy ni nge mang pilung u Israel ngu Judah."

³⁶ Me ga'ar Benayah, "Bay nrin' ni bod ni kamog.

Mang e yigi tay SOMOL ni Got rom nge par ni er rogon. ³⁷ Pilung, rogon ni i par SOMOL rom e manga ki par rok Solomon nge ayuweg nge mon'og e gagiyeg ni nge tay ko gagiyeg ni um tay.” ³⁸ Ma aram me tay Zadok, nge Nathan, Benayah nge pi salthaw ni matanagen e Pilung Solomon nga daken fare gamanman ni *mule* rok David ni Pilung, miyad un ngak ngranod ko fare alublub nu Gihon. ³⁹ Me fek Zadok fare tafen e gapgep ko *olive* ni fek ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL me gapgepnag lolugen Solomon. Miyad thoy e yabul, me tolul urngin fapi girdi' ni lungurad, “Nge n'uw nap'an ni par Solomon ni Pilung!” ⁴⁰ Miyad lek keru' ngar sulod, ni yad be tolulnag e felfelan' ma yad be thoy e ngal, nike mada' lamrad ngalang nra rur e but' riy.

⁴¹ Ke yan ni nge mu' Adonijah nge tirok e girdi' ko madnom, miyad rung'ag lamey. Ma fa'ani rung'ag Joab laman e yabul me ga'ar, “Mangfan e binem nike yan lamey ngalang u lan binaw?” ⁴² Ka be non me taw Jonathan nib mo'on ni fak Abiathar ni prist. Me ga'ar Adonijah, “Moy, gur be' ni gab manigil, dabisiy ni thin ni bfel' e kam fek i yib.”

⁴³ Me ga'ar Jonathan, “Danga', gathi thin ni bfel'; David ni Pilung e ke pilungnag Solomon. ⁴⁴ Ke l'oeg Zadok nge Nathan nge Benayah, nge fapi salthaw ni yad ma matanagiy kar uned ngak Solomon. Ra ted nga daken fare gamanman ni *mule* rok David ni Pilung, ⁴⁵ ma ke gapgepnag Zadok nge Nathan lolugen ko fare alublub nu Gihon ni aram e ke mang pilung. Ma aram miyad

sul ngalan binaw ni yad be tolunag e felfelan', ma chiney e ke un e girdi' ko binaw ngay. Lamrad e ka fin mu rung'aged faram. ⁴⁶ Solomon e ke mang pilung. ⁴⁷ Mus ngak e pi tolang ni yad ma par u lan e yoror rok David ni Pilung ni karanod ra siro'gad ngak David ma ke lungurad, 'Got rom e mang e yigi gagiyegnag Solomon nge ga' buguwan ngom me mon'og e gagiyeg ni nge tay ko gagiyeg ni um tay.' Me siro' David u chob rok, ⁴⁸ me meybil ni ga'ar, 'Nga ni pining e sorok nge magaer ngak SOMOL ni Got nu Israel, ya daba' e ke gagiyegnag reb iowcheg ke yan nga luwag ke mang pilung, ma ke ayuwegneg nda gum' kug guy!' "

⁴⁹ Me rus e tirok Adonijah e girdi', miyad sak'iy ngar weargad. ⁵⁰ Me yib e marus nib gel ngak Adonijah, ni kerus ngak Solomon, me yan ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL me yan i kol tabthungen fare altar* nge par. ⁵¹ Minog ngak Solomon ni Pilung nike rus Adonijah ngak ke yan i kol e tabthung ko altar ke par, ma ke ga'ar, "Som'on e gu ba'adag ni nge micheg Solomon ni Pilung ngog ni dab kun thang e fan rog."

⁵² Me fulweg Solomon ni ga'ar, "Fa'anra i par nib yul'yul', ma mus nga ta'ab gaf i piyan lolugen ndab ni math ngay; ma fa'anra danga', ma yira thang e fan rok." ⁵³ Me pi' Solomon ni Pilung e thin nga ni yan ni fek Adonijah u altar. Me yib Adonijah i paraw nga but' u p'eowchen Solomon, me ga'ar Solomon ni Pilung ngak, "Mman nga

---

* **1:50** TABTHUNGEN FARE ALTAR: Aningeg e pi tabthung n'ey ko altar e ka ni ngongliy ni bod ya'an e gagey ko gamanman. En nra yan i kol nge par e dab nhang e fan rok.

tabinaw rom.”

2

Tin tomur e fonow ni pi' David ngak Solomon

¹ Nap'an nike chugur ni nge yim' David, me pining Solomon ni fak me pi' e tin tomur e fonow rok ngak ni ga'ar, ² “Ke taw nga nap'an ni nggum'. Mpar ni gab mudugil nrogon e pilung, ³ mu um rin' e tin bayi yog SOMOL ni Got rom ngom ni ngam rin'. Um fol u urngin e pi motochiyel rok nge tin keyog ni ngu'un rin', ni bod ni ka ni yoloy u lan e Motochiyel rok Moses, ya ngi i mon'og urngin ban'en ni bay um rin' ko yungi n'en ni ga be yan riy. ⁴ Fa'an ga ra fol me SOMOL e ra tay u tagil' e thin ni micheg ni fa'ani yog ngog ni pi'in owcheg e bay ur gagiyeg niged yu Israel u n'umngin nap'an ni yad be tiyan'rad ngu'ur folwokgad ko tin keyog ni ngu'un rin' u polo' i gum'ircha'rad ngu lanin'rad.

⁵ “Ku ba'aray ban'en ni nggog. Ga manang faram e n'en ni rin' Joab ngog ni fa'ani thang e pogofan rok fa gali pilungen e salthaw nu Israel, ni Abner ni fak Ner nge Amasa ni fak Jether. Ga manang ni fa'ani thang e fan rorow ko ngiyal' ni ba'aram ndakuriy e mael, ni rin' ni puluwon e pogofan nthang u nap'an e mael. Ke thang e pogofan rok e girdi' ni dawor ra bucheded ban'en, i gag e ke aw ngog e n'en ni rin' ma kug gafgow u wenigan nike aw ngog. ⁶ Ga manang e n'en ni ngam rin', dab mu tay nga fini taw ni nge yim' me yim'.

7 “Machane ngu’um gol ngak e pi pumo’on ni fak Barzillai nu Gilead, mu um ayuwegrad; ya ur ayuweged gag fa ngiyal’ ni gu be mil rok Absalom ni walagem.

8 “Ma ku bay Shimei nib mo’on ni fak Gera, ni be’ ko binaw nu Bahurim ko nug nu Benjamin. Rib kireb e thin ni i yog ngog fa rofen ni gu wan nga Mahanaim, ma fa’ani yib ko lul’ ni Jordan mu gu micheg ngak u fithingan SOMOL ni dab gu pag ngan li’ ngem’. 9 Machane ri dab mpag nge par ndab ni gechignag. Ga manang e n’en ni ngam rin’, thingar mu guy rogon ngan li’ ngem’.”

Yam’ ni tay David

10 Me yim’ David min k’eyag u lan fare Binaw rok David. 11 I mang pilung u Israel ni aningeg i ragag e duw, medlip e duw e gagiyeg u lan yu Hebron ma guyey nge dalip u lan yu Jerusalem. 12 Me yan Solomon nga luwan David ni chitamngin nge pilung; me par gelngin nib mudugil nrogon e pilung.

Yam’ ni tay Adonijah

13 Ma aram e Adonijah nib mo’on ni Haggith e chitiningin, e yan i guy Bathsheba, ni chitinngin Solomon. Me fith Bathsheba ngak, ni ga’ar, “Mog, kay gu mub ni ngam fingichiyeg?”

Me fulweg, ni ga’ar, “Errogon.” 14 Mi ul ul ngay, ni ga’ar, “Bay ban’en ni nggu ning ngom.”

Me fith, ni ga’ar, “Ba mang?”

15 Me fulweg Adonijah ni ga’ar, “Ga manang ni susun e gag e nggu mang pilung ma gubin piyu

Israel ni ku aray rogon ni ur leam nighed. Machane gathi aray rogon nike yan i aw, ya en ni walageg ni pumo'on e yib i mang pilung ni bochan e aram rogon ni ba'adag SOMOL. ¹⁶ Ma chiney e bay ta'ab n'en ni nggu ning; wenig ngom dab mu siyegneg."

Me fith Bathsheba ni ga'ar, "Ba mang?"

¹⁷ Me fulweg fare mo'on, ni ga'ar, "Wenig ngom mu ning ngak Solomon ni Pilung — gu manang ndabi siyegem — ni nge pi' Abishag, ni fare rugod nu Shunem nggu le'engiy."

¹⁸ Me fulweg fare pin, ni ga'ar, "Kefel', bay gu non ngak e en pilung ni fan ngom."

¹⁹ Ma aram me yan Bathsheba ngak e en pilung ni nge non ngak ni pa' Adonijah. Me sak'iy fare pilung ngalang ni nge nang salpen e chitiningin me siro' ngak. Ma aram me par nga chiya rok ntagil' e pilung, me yog ngan fek reb nge par e chitiningin nga daken u ba' ni mat'aw rok. ²⁰ Me ga'ar Bathsheba, "Bay bochi maray rog ngom; wenig ngom dab mu siyegneg."

Me fith Solomon, ni ga'ar, "Chitinag, ba mang? Dab gu siyegem."

²¹ Me fulweg, ni ga'ar, "Mu pag walagem i Adonijah nge fek Abishag nge le'engiy."

²² Me fith fare pilung, ni ga'ar, "Mangfan ni ga be ning ngog ni nggu pi' Abishag ngak? Ere kubfel' ni kag ra ning ngog ni ngkug pi' e liw ko pilung ngak. Yug rogon riy, ma ir walageg nib nganni', me Abiathar ni prist nge Joab e yow bfol ngak!" ²³ Ma aram me micheg Solomon bbugithin u fithingan SOMOL, "Gu be micheg ni nge yim' Adonijah ni bochan e biney nike ning, fa'ara dabi yim' ma gu

be yibilay ni nge gechig nigege Got! ²⁴ I SOMOL e ke teg nri gub mudugil u daken e chiya ntagil' e pilung rok e chitamag i David; ke tay e tin ni micheg nra rin' nga tagil' ma ke pi' e gagiyeg ko pilung ngog nge ngak e pi'in owcheg. Kug micheg u fithingan SOMOL ni be par nib fos nra yim' Adonijah ni ka rofen ney!" ²⁵ Ma aram me yog Solomon ni Pilung e n'en ni nge rin' Benayah, ni ir e yan nge yan i li' Adonijah nge yim'.

Abiathar ni chuw nge yam' ni tay Joab

²⁶ Ma aram me ga'ar Solomon ni Pilung ngak Abiathar ni prist, "Mu sul ko nam rom nga tafnam u Anathoth. Gur e rib fel' ni nga mum', machane dab gog ni ngan thang e fan rom e chiney, ni bochan e gur e um gagiyegnag fare Kahol ko M'ag rok SOMOL nnap'an ni um moy rok e chitamag i David, mu um un i chibiy urngin e tin ba mo'maw' ni i yib ngak." ²⁷ Ma aram me chuweg Solomon i Abiathar ko pigpig ni prist rok SOMOL, aram e ke yan i m'ug nib riyul' e tin ni yog SOMOL u Shiloh ni murung'agen Eli ni prist nge pi'in owchen.

²⁸ Me rung'ag Joab e n'en ke buch. (Ma ba fol ngak Adonijah, gathi Absalom.) Ma aram me mil nge yan ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge yan i kol tabthungen fare altar.* ²⁹ Nap'an ni taw e thin ngak Solomon ni Pilung nike mil Joab ke yan ko fare *Tent* ke yan i par nga cheren e altar, me l'oeg Solomon ba tamal'og nge yan i fith Joab ko mangfan nike mil ko fare altar. Me fulweg Joab nike mil i yan ngak SOMOL ni bochan e kerus ngak

---

* **2:28** PI TABTHUNGEN FARE ALTAR: Ku arrogon ni bay ko 1:50.

Solomon. Ma aram me l'oeg Solomon ni Pilung i Benayah ni nge li' Joab nge yim'. ³⁰ Me yan ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL me ga'ar ngak Joab, "Keyog e en ni pilung ni ngamub nga wean."

Me fulweg Joab, ni ga'ar, "Danga', bay gum' u roy."

Me sul Benayah ngak e en pilung nge yog ngak e n'en keyog Joab.

³¹ Me fulweg Solomon, ni ga'ar, "Mu rin' ni rogon ni keyog Joab. Mu li' nge yim' mag k'eyag. Ma aram e gag nge pi'in owchen David e dakriy rogmad ko n'en ni rin' Joab ni thange fan rok l'agruw i pumo'on ni dariy ban'en ni kar buchegew. ³² Bayi gechignag SOMOL i Joab ni bochan e mthang pogofan ni i tay, ni i rin' nda i nang e chitamag i David. I Joab e li' nge yim' l'agruw i pumo'on nde buch e rorow ma yow ba manigil boch ngak Joab: Abner, nib ga' ko salthaw nu Israel, nge Amasa, nib ga' ko salthaw nu Judah. ³³ Gechig ni fan ko pogofan rorow nthang e bayi aw ngak Joab nge nga daken e pi'in owchen ni dariy n'umngin nap'an. Machane SOMOL e gubin ngiyal' ni bayi tay ni pi'in owchen David ngi i par ko pilung."

³⁴ Ma aram me yan Benayah ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge li' Joab nge yim', min k'eyag u tafen u daken e tfal'fel'. ³⁵ Me tay e en pilung Benayah ni ir e ga' ko salthaw nge fek luwan Joab me tay Zadok ni prist nga luwan Abiathar.

Yam' ni tay Shimei

³⁶ Me'ere me mol'og fare pilung ni nge yan ngak Shimei ni ngan ga'ar ngak, "Mu toy ba naun u

roy u Jerusalem. Mu par riy ma dab mu chuw u lan e re binaw ney. ³⁷Fa'anra chey nim man nga ba'anem fachpa' i lul' ni Kidron, ma ga ra yim' mak gur e yira tay e kireb riy nga dakenam." ³⁸Me fulweg Shimei, ni ga'ar, "Gur Pilung, kefel', bay gu rin' e n'en kamog." Ma aram me par u Jerusalem nib n'uw nap'an.

³⁹Machane nap'an nike chuw dalip e duw, me mil l'agruw e sib rok Shimei ngranow ngak Akish ni Pilung nu Gath, nib mo'on ni fak Maakah. Nap'an ni rung'ag Shimei ni yow bay u Gath, ⁴⁰me tay nga daken keru' e dongki rok e n'en ni yima par nga daken nge yan ngak Akish ni Pilung nu Gath, ni be gay fagal sib rok. Me pir'eg row me fulweg row nga tabnaw. ⁴¹Nap'an ni rung'ag Solomon e n'en ke rin' Shimei, ⁴²me mol'og nganyan nog ngak nge yib me ga'ar ngak, "Gog ngom faram ni ngam micheg u fithingan SOMOL ndab mu chuw u Jerusalem. Mu gu ta'chiylen ngom ni rofen i n'en ni ga ra rin', ma ga ra yim'. Ma gathi mu pining e kefel' ngay magog ni ga ra fol rog? ⁴³Ere, mangfan ni kam th'ab e tin kam micheg ma dam fol ko tin gog ni ngam rin'?" ⁴⁴Ri kag manang urngin e kireb nim rin' ngak e chitamag i David. Bayi gechig nigem SOMOL ni bochan e pin'em. ⁴⁵Machane bayi fal'eg wa'athag, ma bayi tay e gagiyeg rok David ni dariy ban'en nra buch riy ni dariy n'umngin nap'an."

⁴⁶Ma aram me l'oeg fare pilung Benayah, nge yan nge thang e fan rok Shimei. Ma aram e gubin ban'en e ngiyal'nem ma ke milfan nga tan pa' Solomon.

3

Solomon ni meybilnag e gonop
(2 Kronicles 1:3–12)

¹ Solomon e fal'eg e tha' u thilrow e pilung nu Egypt ni le'engiy be' nib pin ni fak. Me yib i tay ngalan fare Binaw rok David* nge mada' ko ngiyal' ni m'ay i toy e naun rok, nge fare Tempel, nge yoror ko binaw nu Jerusalem. ² Girdi' e yad be pi' e maligach u daken yungi n'en nib tolang, ni bochan e dariy reb e naun ni kan toy ni fan nga fithingan SOMOL. ³ Solomon e ba t'uf SOMOL rok, ma i fol ko thin rok David ni chitamngin, machane ki i pi' e gamanman ni maligach miki i urfiy e *incense* ko yungi n'en nib tolang.

⁴ Me yan fare pilung nga Gibeon ni nge pi' e maligach u rom, ni aram e gin th'abi tolang; ma ka e urfiy bbiyu' e maligach u rom kafram. ⁵ U rom u Gibeon e yib i m'ug SOMOL ngak Solomon u malik'ay nnep'; me ga'ar ngak, "Mang e ga ba'adag ni nggu pi' ngom?"

⁶ Me ga'ar Solomon, "Gubin ngiyal' ni um dag nrib t'uf rom e chitamag i David ni tapigpig rom, ma i par ni bfel', ma ba yul'yul', ma mmat'aw u p'eowchem. Ma ka ga be dag nrib t'uf rom ya kam pi' be' nib mo'on ni fak ni ir e be gagiyeg e daba' u tagil'. ⁷ SOMOL ni Got, kam gagiyeg nigeg kug wan nga luwan e chitamag kug pilung, ni yugu aram rogon ni ku gub pagel nda gu nang rogon e gagiyeg. ⁸ Ere kug par u fithik' e girdi' ni gur e mturguyrad ni ngar manged girdi'em, ni yad pire'

---

* **3:1** BINAW ROK DAVID: Re gin'em e aram yu Jerusalem ni kakrom, ni David e kol u fithik' e mael. **3:4** 2 Kro 1:3–13

ndabiyagi the'egrad. ⁹ Ere mpi' e gonop ni nge yag ngog ngu'ug gagiyegnag e girdi' rom nrogon nib yal'uw ma ngug nang e n'en nib thil ko tin ni bfel' nge tin nib kireb. Ya ra dariy e gonop rog ma uw rogon ni ngu'ug gagiyegnag e pi girdi' rom ney ni aray feni yo'or?"

¹⁰ Me fel' u wan' SOMOL nike wenignag Solomon e re bugithin nem ngak, ¹¹ me ga'ar ngak, "Bochan e kam wenig ngog ni nggu pi' e gonop ngom nge yag ni mu gagiyeg nib yal'uw, ma da mu wenignag ni nge n'uw nap'am ara yo'or ban'en rom, ara nge yim' e pi to'ogor rom, ¹² ma aram e nggu pi' ngom e tin kam wenignag ngog. Bay gu pi' e gonop ngom nge tamilangan' ndariy be' nga m'on rom ni immoy rok ara be' ni bay fini yib nga tomrem. ¹³ Ma ku bay gu pi' ngom e n'en ndawor mu ning ngog, bayi fel' rogom mu'un tayfam u n'umngin nap'an e yafos rom, nib gel e thil romed yugu boch e pilung. ¹⁴ Fa'anra um fol rog ma ga be tay nga tagil' e pi motochiyel rog nge pin'en kugog ni ngam rin' ni bod ni i rin' e chitamam i David, ma bay gu gagiyeg nigem nge n'uw nap'am."

¹⁵ Me od Solomon me nang nike non Got ngak u malik'ay. Me yan nga Jerusalem nge yan i sak'iy nga m'on ko fare Kahol ko M'ag rok SOMOL me pi' e maligach ni mo'oruf ngak SOMOL nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Me ngongliy ba mur ni fan ngak urngin e pi tolang ni bay u tan pa'.

Solomon ni pithig ba pa' i oloboch nib mo'maw'

¹⁶ Reb e rran me yib l'agruw i ppin ni yow ma chuway' ngorow nga p'eowchen Solomon ni

Pilung. ¹⁷ Bagayow e ga'ar, "Pilung, re pin ney e gamow ma par u lan ta'ab naun, ma gamow u rom mu gu gargel ni bochi pagel. ¹⁸ Dalip e rran nga tomuren miki gargel ni bochi pagel. Go' gamow u rom u naun, ndariy be' ni immoy romow. ¹⁹ Me reb e nep' me pig nga daken e birok e bitir nge yim'. ²⁰ Me od e re nep' nem, nge fek e birog e bitir u to'obeg ni kug be mol mefek nge tay nga chob rok; me tay fa binem e bitir nike yim' nga chob rog. ²¹ Fa'ani kadbul ni gu od ni gu wan ni nggu tathuthnag e bitir rog, mu gu pir'eg nib yam'. Mu gu fal'eg i yaliy mu gguy ni gathi fa birog e bitir."

²² Machane me ga'ar fa bin ba'aram e bpin, "Danga'! Bin ni kabfos e bitir e birog, ma bin nike yim' e birom!"

Me fulweg fa binem e bpin ni ir e som'on ni non ni ga'ar, "Danga'! Bin nike yim' e bitir e birom, ma bin ni kabfos e birog!"

Aram rogon ni ur lu'agew e thin u p'eowchen Solomon ni Pilung.

²³ Me ga'ar Solomon, "Ra bigimew ma be ga'ar e bin ni kabfos e bitir e birok, ma bin nike yim' e bitir e gathi birok e bitir." ²⁴ Me yog ni ngan fek ba saydon i yib, ma fa'an nni fek i yib ²⁵ me ga'ar, "Re tir nir ni kabfos e ngan th'ab u lukngun, nge bagayow e gali ppin ney mi ni pi' ba ley ngak."

²⁶ Bin ba'aram e bpin nri ir e chitiningin fare tir e rib t'uf rok e re tir nem, me ga'ar ngak fare pilung, "Wenig ngom, dab kun li' e re tir ney! Mpi ngak!"

Me ga'ar fa bin ba'aram e bpin, "Dab mpi' ngak bagamow; mu th'ab nge ruw ley."

27 Me ga'ar Solomon, "Dab kun li' e re tir ney! Nga ni pi' ngak e bin be'er ni som'on e bpin, ya ri ir e chitiningin e re tir ney."

28 Fa'ani rung'ag piyu Israel e tin ke duwgiliy Solomon, miyad par nike yib madgun u wun'rad, ya kar nanged ni Got e ke pi' e gonop ngak ni nge pithig e oloboch nge yan i aw ni tin ke turguy e ba yal'uw.

4

Pi tolang ko salthaw rok Solomon

1 I Solomon e pilung u ga'ngin yu Israel, 2 irera' e pi tolang ni yad bay u tan pa':

En ni prist: Azariah nib mo'on ni fak Zadok

3 Tayol u kort: Elihoreph nge Ahijah, ni l'agruw i pumo'on ni fak Shisha

En ma cha'riy babyoren ban'en: Jehoshafat nib mo'on ni fak Ahilud

4 En nib ga' ko salthaw: Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada

Prist: Zadok nge Abiathar

5 En th'abi ga' u fithik' fa pi'in yad bay u tan pa': Azariah nib mo'on ni fak Nathan

Tafnow rok e en pilung: Zabud ni prist nib mo'on ni fak Nathan

6 En nib milfan e pi tapigpig nu lan tafen pilung ngak: Ahishar

En nma gagiyeagnag e tin th'abi gel e maruwel: Adoniram nib mo'on ni fak Abda

7 Me mel'eg Solomon ragag nge l'agruw i pumo'on ni ngar manged owchen e am ko yungi nug nu lan yu Israel. Yad e ngu'ur pi'ed e ggan u lane yungi nug rorad ni fan ngak e en ni pilung

nge chon e tabnaw rok, ra reb fapi pumo'on ma ireram e maruwel rok u reb e pul u lan reb e duw.

⁸ Ba'aray fithingan e re ragag nge l'agruw i tolang ney nge yungi nug ni bay u tan pa'rad:

Benhur: Efraim ni go' burey

⁹ Bendeker: fapi binaw nu Makaz, Shaalbim, Beth Shemesh, Elon, ngu Beth Hanan

¹⁰ Benhesed: fapi binaw nu Arubboth ngu Sokoh nge ga'ngin yu Hefer

¹¹ Benabinadab, ni i leengiy Tafath ni be' ni bpin ni fak Solomon: ga'ngin e nug nu Dor

¹² Baana nib mo'on ni fak Ahilud: fapi binaw nu Taanak, Megiddo, nge ga'ngin yang e nug u charen yu Beth Shean, nib chugur ko fachi binaw nu Zarethan, ni bay nga yimuch ko fachi binaw nu Jezreel, me yan nge taw ko fare binaw nu Abel Meholah nge fare binaw nu Jokmeam

¹³ Bengeber: binaw nu Ramoth u Gilead, nge fa yochi binaw nu Gilead nib milfan ngak fare ke girdi' rok Jair, ni be' ni owchen Manasseh, nge nug nu Argob u Bashan, nel' i ragag e pi binaw ni gagang' nem, ni kan ubung e rungrung riy nib tolang ni fan ko mael, ni yuley i wasey ni *bronze* e bay ko garog riy

¹⁴ Ahinadab nib mo'on ni fak Iddo: nug nu Mahanaim

¹⁵ Ahimaaz, nike le'engiy Basemath, ni ku reb e bpin ni fak Solomon: gin tafen Naftali

¹⁶ Baana nib mo'on ni fak Hushai: Asher nge binaw nu Bealoth

17 Jehoshafat nib mo'on ni fak Paruah: gin tafen Issakar

18 Shimei nib mo'on ni fak Ela: gin tafen Benjamin

19 Geber nib mo'on ni fak Uri: nug nu Gilead, niki i gagiyegnag Sihon ni Pilung nu Amor nge Og ni Pilung nu Bashan

Ragag nge l'agruw i girdi' ney, machane kabay reb e governor ni ir e ga' u ga'ngin e gi but' ney.

Gagiyeg rok Solomon ni i mon'og i yan

20 Girdi' nu Judah ngu Israel e yad ba yo'or ni bod urngin e yan' nu dep'el'ay; ur abichgad ma yad be garbad, mu ur pired ni yad bfelfelan'.

21 Gagiyeg rok Solomon e bmu'un urngin e pi nam ni tabab ko fare Lul' ni Eufrates nge mada' nga Filistia nge fare mathil nu Egypt. U ra pi'ed e tax rorad ngak mu ur pired u tan pa' ni n'umngin nap'an e yafos rok.

22 Pin'en nib t'uf rok Solomon ni gubin e rran e 150 e barril e *flour* ni kan bilig nrib fel' rogon, nge 300 e barril e *flour* nde fel' i bilig; 23 ragag e garbaw ni un duruw'iy u chumol, rliw' e garbaw ni un duruw'iy u daken e flang ko gamanman, nge 100 e saf, nda nir theeg e pi gamanman ni *deer*, *gazelles*, *roebucks*, nge nimen.

24 Me gagiyegnag Solomon fare nam ni ga'ngin u ba' ni ngal fare Lul' ni Eufrates, ni tabab u Tifsah u Eufrates nge yan ko ngal nge mada' ko fare binaw nu Gaza. Urngin e pilung ko ngal u Eufrates e go' yad bay u tan pa', ma gubin e pi nam ni yad ba liyeg e bfel' thilrad. 25 Ma n'umngin nap'an ni i par nib fos, ma girdi' u ga'ngin yang u lan yu Judah

ngu Israel e ra pired nde buch ban'en rorad, ra reb e tabnaw ma bay e *grape* nge gek'iy ni *fig* ni fi'in.

²⁶ Me Solomon e immoy 40,000 e chumol rok ni fan ko os rok nma girengiy e *chariot* nge 12,000 e os ni fen e mael. ²⁷ Ma fa ragag nge l'agruw i tolang ko am rok, e ra bagyad ma re pul nike pi' ngak ni nge pi' e ggan riy ngak Solomon ni Pilung, ni urngin nib t'uf rok nge urngin e pi'in yad ma un ko abich u lan e naun rok e pilung; gubin ngiyal' ma yad ma pi' urngin e tin nib t'uf. ²⁸ Ma ku ra reb fapi tolang ko am ma ku ra pi' e *barley* nge pan ni fan ko pi os nma girengiy e pi *chariot* nge fan ko gamanman ni yibe maruwel ngorad ko gin'en ni kanog ngorad ni ngar feked ngay.

²⁹ Got e pi' ngak Solomon e gonop nge tamilan-gan' ni kay gi pag rogon, nge l'lowan' ni kay gi ga' ni dabkiyag i foleg. ³⁰ Kab gonop Solomon ngak e pumo'on ni gonop u lan e ngek ara pumo'on ni gonop nu Egypt. ³¹ I ir e th'abi gonop u fithik' gubin e girdi': ba gonop ngak Ethan ni be' nu Ezrah, nge Heman, Kalkol, nge Darda, ni bogi pumo'on ni pifak Mahol, i garer bugwan u lan urngin e nam nib liyeg. ³² Me kameg dalip e bbiyu' yu bugithin nib machib ma bay e gonop u fithik' ma bpag e bbiyu' e tang niki tunguy. ³³ Me weliy murung'agen e gek'iy nge garger, ni mus ko fapi gek'iy ni *cedar* nu Lebanon me mada' ko gek'iy ni *hyssop* nma tugul u daken e yoror; me weliy murung'agen e gamanman, arche', gamanman nma gararaw u maday ma ku ma par u arow, nge nig. ³⁴ Ma pi pilung nu fayleng ni ga'ngin e go'rrung'aged murung'agen feni gonop Solomon mu

ur l'oeged e girdi' ngu'urbad ra motoyilgad ngak.

5

Solomon ni fal'eg rogon ni nge toy fare Tempel (2 Kronicles 2:1–18)

¹ Hiram ni Pilung nu Tyre e i par ni yow fager David, ma fa'ani rung'ag nike yan Solomon nga luwan David ni chitamngin ke pilung, me l'oeg owchen e nam rok ngranod ra guyed. ² Me pi' Solomon e thin nge sul ngak Hiram ni ga'ar: ³ "Ga manang ni chitamag i David e de yag rok ni nge toy ba tempel ni ngu'un liyor riy ngak SOMOL ni Got rok ni bochan e yigi i mael ngak e pi nam ni to'ogor rok ni yad ba liyeg. De yag ni nge toy fare tempel nge mada' ko ngiyal' ni gagiyeg Got nge gel David ngak urngin e pi to'ogor rok. ⁴ Machane chiney e SOMOL ni Got rog e ke tay e gapas u gubin yang u chireg. Dakriy e to'ogor rog, ere da kugur magar ko cham. ⁵ SOMOL e micheg ngak e chitamag i David ni ga'ar, 'Fakam e ir e bay gu turguy nge mang pilung nga tomrem, ma ir e bayi toy ba tempel ni fan ngog.' Ere ku gu turguy ni nggu toy e re tempel nem ni ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got rog riy. ⁶ Ere mpi' e pumo'on rom ngranod nga Lebanon ngar th'abed e gek'iy ni *cedar* ni fan ngog. Girdi' rog e bay ra uned ngorad ko maruwel, ma bay gu pi' puluwon e tirom e girdi' nrogon ni bay mog. Ga manang ni dariy be' ko tirog e girdi' ni manang rogon i th'ab e gek'iy ni bod feni salap e tirom e girdi'."

⁷ Fa'ani taw e thin rok Solomon ngak Hiram mri felfelan', me ga'ar, "Ke magaer SOMOL, ya ke pi' ngak David ba pagel nib gonop ke mang pilung ko re nam nem ni pire' e girdi' riy!" ⁸ Me pi' Hiram e thin nge yan ngak Solomon ni ga'ar, "Ke taw e thin rom ngog, ma kug duwgiliy ni nggu rin' e tin ka mu wenignag ngog, ni aram e bay gu pi' e ren ni *cedar* nge *pine*. ⁹ Girdi' rog e bay ra feked e pi ren nem u Lebanon ngar mada' niked ko day, miyad m'ag ni bod e wup'eb ngar feked u maday ko gin ka mu turguy. Me pithig e tirog e girdi' e m'ag riy u rom, ma aram e ke milfan ngak e tirom e girdi'. Me gur e ngam leamnag e n'en ni nge kay e tirog e girdi'."

¹⁰ Me pi' Hiram ngak Solomon urngin e ren ni *cedar* nge *pine* ni nge yag ngak, ¹¹ ra reb e duw me pi' Solomon ngak Hiram 100,000 e barril e *wheat* nge 110,000 e gallon e gagep ko *olive*.

¹² I SOMOL e tay u gil' e n'en ni micheg nge pi' e gonop ngak Solomon. Mi i par ni bfel' thilin Hiram nge Solomon, miyow ngongliy e tha' u thilrow.

¹³ Solomon ni Pilung e 30,000 e pumo'on u gubin ni turguyrad ko nam nu Israel ni ngar maruwelgad, ¹⁴ me tay Adoniram ni ir e ngi i guyrad. Me tayrad ni yad dalip ulung, nra reb e ulung ma 10,000 e girdi' ni bay riy, ma ra reb e ulung me maruwel u Lebanon ni ta'reb e pul, ma l'agruw e pul ni ngar pired u taferad. ¹⁵ Ma ku 80,000 e girdi' ni tayrad Solomon ngabang ni go' burey ngu'ur puyed e malang, ma 70,000 e girdi' ni nge gachowriy, ¹⁶ me tay 3,300 ni ngu u rogned rogon e maruwel. ¹⁷ Miyad puy e malang ni bfel' ma ba ga'

yang ni nga ni fanay ko def ko tempel ni bod nike yog Solomon. ¹⁸ Girdi'en e maruwel rok Solomon nge Hiram, nge girdi' ko binaw nu Byblos e ra ngongliyed rogon e malang nge ren ni ngan fanay ko tempel.

6

Solomon ni toy fare Tempel

¹ U lan e bin l'agruw e pul ni fare pul ni Ziv,* ko duw ni gaman e aningeg e duw nap'an nike pilung Solomon u Israel, ma ke gaman 480 e duw nap'an nike chuw yu Israel u Egypt, me tabab Solomon i muruwliy fare Tempel. ² Langgin e mereb i ragag e fit n'umngin, ma guyey e fit radan, ma aningeg i ragag nge lal e fit tolngin. ³ Re senggil ni yira yib ngalan mfin nib ngalan e tempel e ragag nge lal e fit n'umngin, ma guyey e fit ga'ngin radan, ni bod ga'ngin radan e tempel. ⁴ Rungrung ko tempel e bay e winda riy, nib achig radan u wuru' e naun ma ba ga' radan ngalan e naun. ⁵ Mi ni ngongliy e senggil nib wup' ko rungrung ko tempel, ni ruw raba' e tempel ni bay riy nge ba ley e tempel. Pi senggil nem e dalip thal, ra ba thal ma medlip nge baley e fit tolngin. ⁶ Ra reb e senggil ko thal ni but' ma medlip nge baley e fit radan, ma thal ni bay nga lukngun e mereb e fit radan, ma thal ni lang e ragag nge baley e fit radan. Ra taw nga ba thal ma be gulfith e rungrung riy ya faraf ko pi senggil nem e nge yag ni gif nga daken e rungrung ma dabi yan e liken ko faraf nga fithik' e rungrung.

---

* **6:1** ZIV: Bin l'agruw e pul ko bin Hebrew e kalendar, gonpan bang u lukngun e April nge mada' nga lukngun e May

⁷ Ma pi malang nni fanay ko Tempel e kem'ay i ngongliy rogon ko gin nni ker riy, ere ntoy e Tempel nde yan lingan e ama fa tow ara yugu reb e talin e maruwel ni wasey.

⁸ Mab ko thal ni but', e bay ko ba' ni yimuch e Tempel, ma bay e tawo' riy ni yan ko thal ni l'agruw nge thal ni dalip. ⁹ Me mu'nag Solomon e maruwel ko Tempel. Me tay e tenjio riy ni ren ni *cedar* e fanay ngay. ¹⁰ Fa gin ni ba'aram ni dalip thal nni ngongliy nge yib i wup' ko rungrung ko Tempel, nra ba thal ma medlip nge baley e fit tolnjin, ren ni *cedar* e ni fanay ko liken riy, ni yib i wup' nga wuru' e rungrung ko Tempel.

¹¹ Me ga'ar SOMOL ngak Solomon, ¹² "Fa'anra um fol ko pi motochiyel rog nge tin kugog ni ngu'um rin', ma gu ra rin' ngom e tin gu micheg ngak e chitamam i David. ¹³ Bay gu par u fithik' e girdi' rog nu Israel u lan e re Tempel ni ga be toy, ma dab gu n'agrad."

¹⁴ Me mu'nag Solomon fare Tempel.

*Lan e Tempel nni ngongliy rogon
(2 Kronics 3:8-14)*

¹⁵ Rungrung u langgin, e ren ni *cedar* e ni fanay ngay u but' nge mada' ko tenjio riy, ma faraf riy e ni fanay e ren ni *pine* ngay. ¹⁶ Reb e senggil u lan e Tempel ni kanog e Gin Th'abi Thothup ngay e bay ko ba' ni tabgul; 30 e fit radan, ma rungrung riy e ren ni *cedar* e ni fanay ngay ni tabab ko faraf u but' nge yani thang ko tenjio ngalang. ¹⁷ Re senggil ni bay u mit fa Gin Th'abi Thothup e ne i ragag fit n'umngin. ¹⁸ Plang riy ni *cedar* e ka ni ker ya'an e p'aw ni gamanman ngay nge floras; ma langgin ni

ga'ngin e ka ni gabdiy e ren ni *cedar* ngay, ya nge dab ni guy e malang ko rungrung.

¹⁹ Fare senggil ni Th'abi Thothup ni bay ko ba' ni tabgul, e aram e gin ni un tay fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ngay. ²⁰ Re senggil nem e guyey e fit n'umngin, ma guyey e fit radan, ma guyey e fit tolngin, ni ga'ngin u langgin ni ka ni gabdiy e gol ngay. Ma altar e ka ni gabdiy e ren ni *cedar* ngay.

²¹ Ma lan e Tempel e ka ni gabdiy e gol ngay, ma yu yil' i chen ni gol e kan tay u baraba' i langan e mab nge yan nga baraba' e mab ni yan ko bin Th'abi Thothup e senggil, ni ku er rogon ni ka ni gabdiy e gol u lan ni ga'ngin. ²² Lan e Tempel ni ga'ngin e ka ni gabdiy e gol ngay, ma ku er rogon fare altar ni bay u lan e Gin Th'abi Thothup.

²³ Mi ni feke ren ko *olive* nga ni ngongliy l'agruw i kerubim riy ni bay pon min tay nga langgin fa Gin Th'abi Thothup, nra reb ma ragag nge lal e fit tolngin. ²⁴⁻²⁶ L'agruw e gali n'em ni ta'reb ga'ngin nge ya'an. Ra reb ma l'agruw raba' i pon, ra baraba' i pon reb ma medlip nge baley e fit n'umngin, ere n'umngin pon reb u taban baraba' i pon nge mada' nga taban pon u baraba' e ragag nge lal e fit. ²⁷ Mi ni yan ntay ni l'agruw ngalan e Gin Th'abi Thothup ni bay reb nga baraba' i to'oben reb, nike yib taban baraba' i pon reb ke yib i math nga taban baraba' i pon reb u lukngun fare senggil, ma porow u baraba' e ke yan i math ko rungrung. ²⁸ Gali kerubim nem nra reb ma l'agruw raba' i pon ni bay e ka ni gabdiy e gol u wuru' i dowrow ni ga'ngin.

²⁹ Rungrung ko fa bin ni ba ga' e senggil nge fa

bin Th'abi Thothup e senggil e ka ni ker ya'an e kerubim ngay ni bay pon, nge ya'an e gek'iy ni *palm*, nge floras. ³⁰ Mus ko faraf riy ni ka ni gabdiy e gol nga daken.

³¹ Ba mab ni l'agruw raba' ni yima duguy nni ngongliy ko ren ni *olive* e aram e mab ko Gin Th'abi Thothup. P'ebugul e re mab nem e ba m'uth.

³² Gali mab nem e ka ni ker ya'an e kerubim ni bay pon ngay, nge ya'an e gek'iy ni *palm*, nge floras. Gali mab nem nge kerubim ni bay pon, nge gek'iy ni *palm* ni ka ni ker ya'an ngay e ka ni gabdiy e gol ngay. ³³ Langan e mab ko bin th'abi ga' e senggil e ni ngongliy ko ren ni *olive*. ³⁴ Ma l'agruw e mab riy ni peth nga ta'bang u lukngun e mab nni ngongliy ko ren ni *pine*, ³⁵ mi ni ker ya'an bogi kerubim ngay ni bay pon, nge gek'iy ni *palm*, nge floras, ni ka ni gabdiy e gol nga daken ni ta'reb dib'agin.

³⁶ Mi ni ngongliy bang u m'on ko Tempel ni nge mang lan e yoror riy, mi ni rungrunguy nra ba thael e ren ni *cedar* ma dalip thael e malang me yan ni aram rogon i yan.

³⁷ Defko Tempel e ni ngongliy u lan e bin l'agruw e pul, ni fare pul ni Ziv, ko re duw ni ba'aram ni gaman e aningeg e duw nap'an nike gagiyeg Solomon. ³⁸ Lan e bin meruk e pul, ni fare pul ni Bul,† ko re duw ni ba'aram ni gaman e ragag nge ta'reb e duw nap'an nike gagiyeg Solomon mi ni mu' i toy e Tempel, nri bod rogon nike m'ay i leamnag. Medlip e duw ni muruwliy Solomon e Tempel me m'ay.

---

† **6:38** BUL: Bin meruk e pul ko kalendar ni Herbrew, gonap'an lukngun e October nge mada' nga lukngun e November.

7

Na'un rok Solomon ni naun ko pilung

¹ Miki toy Solomon ba tafen e pilung ntafen, ragag nge dalip e duw nni muruwliy. ² Me fal'eg bang u lan tafen ni Senggil ko Loway nu Lebanon* fithingan, n'umngin e 150 e fit, ma radan e medlip i ragag nge lal e fit, ma tolngin e aningeg i ragag nge lal e fit, ntoy nga daken yu ley i duga' ni cedar ni ka ni k'afeg ni dalip thal, ni bay yu ley i likeng ni cedar u daken e pi duga' nem. ³ Ma chigiy riy e ku cedar nike yan u daken fa yu ley i duga' ni aningeg i ragag nge lal e pi duga' nem u gubin, yu ragag nge lal ni kan k'afeg. ⁴ Ma l'agruw raba' e rungrung riy nra barba' ma dalip thal e winda ni bay riy. ⁵ Pi langan e mab riy nge pi winda riy e ni chamey nib kahol, ma fa dalip thal i winda u barba' e bpuluw ko fa dalip thal ni ku bay u barba'.

⁶ Ma bay ba senggin riy ni Senggil ko Duga' fithingan ni medlip i ragag nge lal e fit n'umngin ma aningeg i ragag nge lal e fit radan. Ma bay e baranda riy ni ba' e chigiy riy, ma yuley i duga' gelngin.

⁷ Ma fare senggil Ntagil' e Pilung, niki yima yog Tagil' e Pufthin ngay, ko gin nma pitheg Solomon e yu pa' i oloboch riy, e gek'iy ni cedar e ni fanay u ba' ni langgin e rungrung ni mus u daken e faraf nge tun ko llon riy.

⁸ Ma yungin nma par Solomon riy, ni bay u tabgul ko fare senggil Ntagil' e Pufthin, e ni

---

* **7:2** SENGGIL KO LOWAY NU LEBANON: Aram e bin th'abi ga' e senggil u tafen e pilung, sana aram rogon fithingan ni yima yog ni bochan e go' palang ni cedar e ni fanay ngay

ngongliy ni ku bod fa tin ba'aram e naun. Ta'ab mit i naun e ki toy ni nge tafnay e bpin rok, re bpin nem e fak fare pilung nu Egypt.

⁹Urngin e pi naun ney nib mu'un lan fare yoror ni ga'ngay e ni ngongliy ko malang ni falel', ni mus ko pi daf riy nge mada'nga tan e bogbog riy. Fapi malang e ni foleg min th'ab ko galoyoch u ba'ni wuru'ngu ba'ni langgin. ¹⁰Ma pi def ko fapi naun e ni ubung ko malang ni falel' mab gagang' ni kan th'ab ko galoyoch ke pach dow, boch e ragag nge l'agruw e fit n'umngin ma boch e ragag nge lal e fit. ¹¹Ma daken e pi def nem e ni fanay yug boch e malangngay nni foleg min th'ab, nge yuley i likeng ni *cedar*. ¹²Lane yaror ko fare naun ni tafen e pilung, lane yaror ko Tempel, nge fare senggil ni yima yan riy nga Tempel e pi rungrung riy e ra yib bathal e ren ni *cedar* me yib dalip thal e malang ni kan th'ab.

Maruwel rok Huram

¹³Me mol'og Solomon ni Pilung nge yib be'ni pumo'on ni Huram fithingan, ni be'nib salap i toy ya'an ban'en nga pa'nma par u lan fare binaw nu Tyre, mab salap i ngongliy bogi ban'en ko wasey ni *bronze*. ¹⁴Ma chitamngin nike yim' e ku be'nu Tyre, ma ki immoy nreb e salap ni i ngongliy bogi ban'en ko *bronze*; ma chitiningin e be'ko ganong rok Naftali. Huram be'nib llowan' ma ke yo'or bogi maruwel nga pa'ay nike ngongliy. Me pining e kefel'ngak Solomon ni Pilung ko pong nike tay ngak ni nge milfan urngin e pi maruwel ko wasey ni *bronze* ngak.

Fagal duga' ni bronze
(2 Kronics 3:15–17)

¹⁵ Me n'uf Huram l'agruw i duga' ni *bronze*, nra reb ma rliw nge medlip e fit tol'ngin ma ragag nge meruk e fit ga'ngin lukngun, ngalang u langan e mab ko fare Tempel. ¹⁶ Miki ngongliy ko *bronze* l'agruw yang i ban'en ni ngan tay nga p'ebugul fagal duga', nra bang ma medlip nge baley e fit tol'ngin. ¹⁷ Ma p'ebugul fagal duga' e ke nunuwnag ko chen ni kan lifith ni bod e nug ¹⁸ nge ya'an l'agruw thal i wom'ngin e *pomegranate* nni ngongliy ko *bronze*.

¹⁹ Fagal yang i n'en nni ngongliy e ni fal'eg ni bod ya'an e floras ni *lily*, ma nel' e fit tol'ngin, ²⁰ me tay nga daken bangi ban'en nib lulbuy ni bay nga daken fare nunuw ni chen. Ma 200 e ya'an i wom'ngin e *pomegranate* ni l'agruw thal nib liyeg reb nge reb fa galyang i n'en ni bod ya'an e floras ni *lily*.

²¹ Me tay Huram e gal ley i duga' ni *bronze* ney u mit e mab ko fare Tempel: bin ni bay nga ba' ni yimuch e fithingan e Jakin[†] ma bin bay ko lel'och e fithingan e Boaz.[‡] ²² Ma fagal yang i n'en nni ngongliy ni bod ya'an e floras ni *lily* e bay u p'ebugul fagal duga'.

Ma aram me lebug e maruwel ko duga'.

Fare teang ni bronze
(2 Kronics 4:2–5)

[†] 7:21 JAKIN: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni “Ir e fal'eg rogon.” [‡] 7:21 BOAZ: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni “u gelingin Got.”

²³ Me ngongliy Huram ba teang nib lulbuy ko wasey ni *bronze*, ni medlip nge baley e fit tom'arngin, ma ragag nge lal e fit ga'ngin radan u barba' nga barba', ma aningeg i ragag nge lal e fit ga'ngin lukngun. ²⁴ Ma mirichren e re teang nem e ke nunuwnag ko *gourd* nib *bronze*, ni kan ngongliy nib peth ko fare teng. ²⁵ Re teang ney e bay u daken keru' ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on nib *bronze* ni yad ba sap nga orel, ra dalip i yad ma ta'bang e yad ba sap ngay. ²⁶ Ma re teang nem e dalip e inch duba'gin. Ma merichlen e bod mirichlen ba kap, nib bug nga wuru' ni bod ba floras ni *lily* nike puf. Re teang ney e ra sug ma gonap'an e 10,000 e galon.

Fapi cart ni bronze

²⁷ Miki ngongliy Huram ragag i *cart* ni *bronze*; ra reb ma nel' e fit n'umngin, ma nel' e fit radan, ma aningeg nge baley e fit tolngin. ²⁸ Ni ngongliy e pin'ey nga yungi palang ni ta'reb n'umngin nga radan, ni chamay nga ta'bang, ²⁹ ni bay ya'an e layon, nge garbaw ni pumo'on, nge kerubim riy; mu daken ngu tanggin fapi layon nge garbaw ni pumo'on e bay ya'an bogi ban'en riy nib chichiyog. ³⁰ Ra reb fapi *cart* ma bay aningeg e tayapyap riy ni *bronze* ma kub *bronze* e *axles* riy. Aningeg i tabthung nem e bay e wasey riy ni *bronze* ni tagil' e dabi; ma pi tagil' nem e kan nununag nga ya'an bogi ban'en nib chichigog. ³¹ Bay ban'en ni bod bbachel nib ga' u daken ni fen fare dabi. N'umngin ngalang e ragag nge meruk e inch nib tolang ko fare *cart* ma medlip inch nga but' nga langgin fare *cart*. Ma bay ya'an bogi ban'en ni

kan ker ngay nib liyeg. ³² Fapi tayapyap riy e ra reb ma rliw' nge lal e inch tolngin u but'; ni bay nga tanggin fapi *cart*, ma fapi *axles* nib *bronze* e peth ko fapi *cart*. ³³ Fapi tayapyap e bod ay e chariot; pi *axles*, nge pi *rim* riy, nge pi *spoke* riy, nge lukngun e pi tayapyap nem e go' gubin mab *bronze*. ³⁴ Ra reb fapi *cart* ma bay aningeg e rumog ni gelngin u tabthungen u but', nib peth ngay. ³⁵ Ra reb fapi *cart* ma bay bangi ban'en ni mereb e inch radan nike liyeg marichlen; ma fapi rumog ni gelngin nge yuyang i palang riy e ba peth ko fare *cart*. ³⁶ Fapi rumog nge yungi palang riy e kan nunuwnag nga ya'an e kerubim, nge layon, nge gek'iy ni *palm*, u gubin yang ni bay tagil' e pin'em riy, ma kun tay ya'an bogi ban'en ngay nib chichiygog nib liyeg. ³⁷ Ere irera' rogon nni ngongliy fapi *cart*; gubin ni yi go' ta'reb rogon, ni ta'reb ga'ngin nge rogon ya'an.

³⁸ Miki ngongliy Huram ragag raba' i dabiy, nra barba' ma fen reb e *cart*. Ra barba' e dabiy ma nel' e fit u barba' nga barba' u langgin mra taw 200 e galon ngay. ³⁹ Me tay lal fapi *cart* nga ba' ni yimuch fare Tempel, ma lal ni kabay e tay nga ba' nlel'och riy; me tay fare teng ko tabthung u yimuch ni ngek.

*Urngin u gubin e tin ni ngan fanay ko fare Tempel
(2 Kronics 4:11—5:1)*

⁴⁰⁻⁴⁵ Miki ngongliy Huram e pi th'ib, nge pi sebel, nge yochi dabiy. Me mu'nag urngin e maruwel rok ni fan ngak Solomon ni Pilung ko fare Tempel rok SOMOL. Ba'aray e pin'en ni ngongliy:

Fa gal ley i duga'

Fa gal ra ba' i dabiy ni mang p'ebgul e duga'

Fapi nunuw ni chen ni kan lifith ni bod e nug ni
fen p'ebgul

Fare 400 i ya'an wom'ngin e *pomegranate* nib
bronze, ni l'agruw thal nra ba thael ma 100
ngay nike liyeg ni nunuw u daken fagal
raba' i dabiy ni p'ebgul e duga'

Fa ragag i *cart*

Fa ragag raba' i dabiy

Fare teang

Fa ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on
ni ay fare teng

Fapi th'ib, sebel, nge yochi dabiy

Urngin e pi talin e maruwel ney u lan e Tempel,
ni ngongliy Huram ni fen Solomon ni Pilung, e
ngongliy ko wasey ni *bronze* ni kan gichiy ke mat
ra'en. ⁴⁶ En ni pilung e tay e pin'ey ngan ngongliy u
thilin yu Sukkoth ngu Zarethan, u lan fare Loway
ni Jordan. ⁴⁷ De yog Solomon ni ngan thabthabel-
nag e pin'ey nib *bronze*, ni bochan e kay gi yo'or,
ma aram e de yag ni ngan nang tomalngin e pin'ey.

⁴⁸ Miki yog Solomon ni ngan ngongliy gathon
fare Tempel nib gol: ni aram fare altar, fare table
ni fen e flowa ni yima pi' ngak Got, ⁴⁹ fa ragag i
tagil' e magal ni bay u mit fa Gin Th'abi Thothup, ni
lal u ba' ni yimuch ma lal u ba' ni lel'och; pi flores,
magal nge pin'en ni yima fek e nifiy ngay; ⁵⁰ pi kap,
nge fen e mthang nifiy, yu raba' i dabiy, yu raba' i
pilet ni fen e *incense*, nge yu raba' i ban'en ni yima
fek e acheffin u langgin; nge bogi inch ni fen e mab
ko fa Gin Th'abi Thothup nge fapi mab nga wean

ko fare Tempel. Urngin e pin'ey e ni ngongliy ko gol.

⁵¹ Nap'an ni mu'nag Solomon ni Pilung urngin e maruwel ko fare Tempel, me tay ngalan fapi senggil ni tafen e chugum urngin e tin nike ognag e chitamngin i David ngak SOMOL— silber, gol nge ku boch ban'en.

8

Fare Kahol ko M'ag rok Got nni fek nga Tempel (2 Kronics 5:2—6:2)

¹ Solomon ni Pilung e pi' e thin nge yan ngak e pi tolang ko pi ganong nge yu ke girdi' nu Israel ni ngarbad ngak nga Jerusalem ni fan e ngan fek fare Kahol ko M'ag rok SOMOL u Zion, ni aram fare Binaw rok David, i yan ko fare Tempel. ² Ra mu'ulunggad ni yad gubin u nap'an e Madnom ko Nochi Na'un u lan e bin medlip e pul, ni pul ni Ethanim.* ³ Nap'an ni mu'ulung urngin e pi tolang, me chibiy e prist fare Kahol ko M'ag ⁴ ngar feked i yan ko fare Tempel. Ma fapi Levite nge prist e ku ra feked fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge gubin tatalin i yan ko fare Tempel. ⁵ Me Solomon ni Pilung nge urngin e girdi' nu Israel e ra mu'ulunggad nga mit fare Kahol ko M'ag, miyad pi' e saf nge garbaw ni pumo'on ni pire' ni maligach ndabiyag i the'eg. ⁶ Me fek e pi prist fare Kahol ko M'ag nga langgin fare Tempel ngranod ra ted ngalan e Gin Th'abi Thothup, u pulwon pon fa gal Kerubim nga but'. ⁷ Ni kar pithigew e changeg

---

8:1 Rev 11:19 * **8:2** ETHANIM: Bin medlip e pul ko kalendar ni Hebrew, gonap'an bang u lukngun e September nge mada' nga lukngun e October.

nike upunguy porow fare Kahol ko M'ag nge mat' riy. ⁸ Mat' riy e ba n'uw, ya ra sak'iy be' u puluwon fa Gin Th'abi Thothup ma ra guy taban, machane dabyag ni ngan guy u wean. (Kabay e gali mat' nem u rom e daba'.) ⁹ Dariy ban'en u lan fare Kahol ko M'ag kemus ni fa gal yang i malang ni tay Moses nga langgin ko Burey ni Sinai, nap'an ni ngongliy SOMOL ba m'ag u thilrad yu Israel ko fa ngiyal'nem nike chuw piyu Israel u Egypt.

¹⁰ Ma fa'ani yib e pi prist u lan fare Tempel nga wean, me sugnag bangi manileng lan fare Tempel. ¹¹ Ma dakiyag ni ngar sulod ngalan ngar ngongliyed e maruwel rorad nrogon e prist ni bochan e gi manileng nem; ya ram'en SOMOL nib maluplup e ke sugnag lan fare Tempel. ¹² Ma aram me meybil Solomon ni ga'ar, "SOMOL, gur e kam tay e yal' ngalan e lang, machane gur e kam turguy ni ngam par u fithik' e manileng nge lumor.

¹³ Kug toy ba tempel nrrib fel' ni fan ngom, ni bang ni ngam par riy ndariy n'umngin nap'an."

Thin rok Solomon ngak e girdi'

(2 Kronics 6:3–11)

¹⁴ Me par urngin e girdi' ni yad ba sak'iy, me cheal Solomon me sap ngorad, me meybil ngak Got ni nge fal'eg wa'athrad. ¹⁵ Ni ga'ar, "Ngan pining e sorok ngak SOMOL ni Got rok yu Israel! Ke tay nga tagil' e tin ni micheg ngak e chitamag i David ni fa'ani ga'ar ngak, ¹⁶ 'Ngiyal' ni gu chuweg piyu Israel ni girdi' rog u Egypt, ma dawor gu duwgiliy reb e binaw u lan e nam nu Israel ni

ga'ngin ni ir e ngan toy ba tempel riy ni ngu'un liyor ngog riy. Machane gur David e kug turguyem ni gur e ngu'um gagiyeagnag e girdi' rog.' ”

¹⁷ Me ul ul Solomon ngay nge ga'ar, “Chitamag i David e leamnag ni nge toy ba tempel ni ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got rok yu Israel riy, ¹⁸ me yog SOMOL ngak David ni ga'ar, ‘Mat'aw ni ka mu leamnag ni ngan toy ba tempel ni fan ngog, ¹⁹ machane gathi gur e ngam toy, ya be' nib mo'on ni fakam, e ir e nge toy e tempel rog.’ ²⁰ Ere SOMOL e ke tay nga tagil' e tin ni yog, ya kug wan nga luwan e chitamag i David kug mang pilung nu Israel. Ma kug toy e re tempel ney ni ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got nu Israel riy. ²¹ Ma kubay bang u tempel ni kug tay ni tagil' fare Kahol ko M'ag ni bay fa gal raba' i malang ko fare m'ag riy ni ngongliy SOMOL u thilin nge pi chitamangidad ni kakrom ko fa ngiyal'nem ni fekrad nga wuru' yu Egypt.”

*Meybil rok Solomon
(2 Kronics 6:12–42)*

²² Me yan Solomon i sak'iy nga m'on ko altar u p'eowchen e girdi' nu Israel. Me pug pa' ngalang nruw raba' ²³ me meybil ni ga'ar, “SOMOL ni Got rok yu Israel, dariy reb e kan u tharmiy ngu but' ni bod gur! Ri gab yul'yul' ko m'ag ni kam ngongliy u thilmed e tirom e girdi', ma ga be dag e t'ufeg rom ngorad ni fa'anra yad be par ni yad be fol rom u polo i lanin'rad. ²⁴ Kam tay u tagil' e tin mmicheg ngak e chitamag i David ni tapigpig rom, ma daba' e kam rin' e tin mmicheg. ²⁵ Ere chiney, i gur SOMOL ni Got rok yu Israel, e gu be wenig

ngom ni ngku mu tay u gil' yugu boch e thin ni fa'an mmicheg ngak e chitamag i David ni fa'ani lungum ngak, 'Gubin ngiyal' ni bay gu pi' be' ni owchem nge mang pilung nu Israel, ni fa'anra i kol ayuwen ngi i fol rog ni bod ni ga be rin'.²⁶ Got nu Israel, gu be wenig ngom ni ngam tay nga tagil' e re bugithin ney ni mmicheg ngak e chitamag i David ni tapigpig rom.

²⁷ "Machane gur, rayag ni nge par Got u fayleng? Tharmiy ni ga'ngin e dab mu taw nga langgin, ere dabiyaq ni ngam taw ngalan e re Tempel ney ni kug toy. ²⁸ SOMOL ni Got rog, mu telim ko meybil rog nge n'en ni gu be wenignag ngom; mu rung'ag lamag nge thin ni gu be wenignag ngom e daba'. ²⁹ Um matanagiy e re Tempel ney ni rran nge nep', nre gin'ey ni gur e kam turguy ni ngu'un liyor ngom riy. Mu rung'ag lamag u nap'an ni gu ra sap ko re Tempel ney nggu meybil. ³⁰ Mu telim ko meybil rog nge meybil rok e girdi' rom ko ngiyal' ni yad ra sap ko gin'ey ngar meybilgad. Mu telim ngomad u tafnam u tharmiy ngam n'ag fan u wun'um e denen romad.

³¹ "Fa'anra nog nike rin' be' ban'en nib kireb ngak be' min fek i yib nga altar rom u lan e re Tempel ney ni nge micheg u p'eowchem ni dariy e kireb nike rin', ³² me gur SOMOL e ngam telim u tharmiy ngam pithig e oloboch rok e pi tapigpig rom. Mu gechignag e en nib kireb nrogon nib m'ag ni nge aw ngak, ma gog nde kireb e en ni bfel' e rok.

³³ "Fa'anra gel e pi to'ogor rok piyu Israel ngorad ni bochan e kar denengad nib togopluw ngom, ma fa'an yad ra sul ngom ngarbad ko re Tempel

ney, ngar meybilgad ngom u fithik' e kalngan' ni ngam n'ag fan u wun'um e denen rorad, ³⁴ ma ga motoyil ngorad u tharmiy, ma ga n'ag fan u wun'um e denen rok e girdi' rom ngam fulwegrad ko re nam ney ni gur e mpi' ngak pi chitamangirad ni kakrom.

³⁵ “Ra denen e girdi' rom ni kar togoplugad ngom ma ga tel e n'uw rorad ni aram e kam gechig nagrad, miyad kalngan' ngar pi'ed keru'rad ko kireb miyad sap ko gin ni bay e re Tempel ney riy ngar meybilgad ngom u fithik' e liyor, ³⁶ ma ga motoyil ngorad u tharmiy ngam n'ag fan u wun'um e denen ko pilung nge girdi' nu Israel; ma ga fil ngorad rogon ni ngu'un par ni yib mat'aw, ma ga pi' e n'uw nge yib nga daken e nam rom, ni fa'an mpi' ngak e tirom e girdi' ni nge par ni taferad ni dariy n'umngin nap'an.

³⁷ “Ma ra yib e uyongol u lan e nam, ara ba misilpig, ara yib e nifeng nib gowel nge kirebnag e woldug, ara misilpig nma yib ko woldug, ara yu ran' i asmen'ing, ara yib e pi to'ogor ra m'aged e mael ngak e tirom e girdi', ara yib bmit e liliy ara m'ar ngorad, ³⁸ ma ngam motoyil ko meybil rorad. Ma ra bay e girdi' rom nu Israel nike kalngan' miyad pug pa'rad ngalang ni yad ba sap ko re Tempel ney ngar meybilgad, ³⁹ ma ga motoyil ko meybil rorad. Mu telim ngorad u tafnam u tharmiy, ma ga n'ag fan e kireb rorad u wun'um, ma ga aywegrad. Kemus ni gur e ga manang e leam rok urngin e girdi'. Ra be' ma ga rin' ngak nrogon e ngongol rok, ⁴⁰ ya re nam ney ni gur e mpi' ngak pi chitamangirad ni kakrom e gubin ngiyal' ni ngi i par e girdi' rom riy ni bay madgum

u wun'rad.

⁴¹⁻⁴² “Mra par be' u ba nam nib orel ni yugu be' u bang me rung'ag murung'agem nga feni sorom, nge pi maang'ang ni kam rin' ni fan ngak e girdi' rom, me yib ni nge liyor ngom me yib ko re Tempel ney ni nge meybil, ⁴³ ma ga motoyil ko meybil rok. Mu telim ngak u tharmiy ni tafnam, ma ga rin' e tin ke wenignag ngom ni ngam rin', ya nge urngin e girdi' ko pi nam nu fayleng miyad nangem mu ur pired ni bay madgum u wun'rad ni bod rogon e tirom e girdi'. Miyad nang ni re Tempel ney ni kug toy e irera' e gin ni ngu'un liyor ngom riy.

⁴⁴ “Ma ga ra yog ngak e girdi' rom ni ngar maelgad ngak e pi to'ogor rorad, miyad meybil ngom ni yad ba sap ko re binaw ney ni gur e mdugliy nge re Tempel ney ni kug toy ni fan ngom, ⁴⁵ ma ga motoyil ko meybil rorad. Mu telim ngorad u tharmiy, ma ga gagiyeg nagraad ngar gelgad.

⁴⁶ “Ma fa'anra denen e tirom e girdi' nib togoplun ngom ma dariy be' ni der denen — ma ga damumuw ngorad ngam pag e pi to'ogor rorad ngar gelgad ngorad ko mael mi ni fekrad nga reb e nam ni yad ba kalbus, ma yugu demturgu feni orel, ⁴⁷ ma ngam motoyil ko meybil rok e girdi' rom. Ma fa'anra yad ra kalngan'rad u lan e re nam nem ngar pi'ed keru'rad ko kireb ngar meybilgad ngom nga rogned ngom gelngin e kireb ni ur ngongliyed, me gur SOMOL e ngam rung'ag e meybil rorad. ⁴⁸ Fa'anra riyul' ni kar ra kalgad ngan'gad kar pi'ed keru'rad ko kireb u lan e re nam nem miyad meybil ngom ni kar sapgad ko re nam ney ni kam pi' ngak pi chitamangirad ni kakrom, nge re binaw ney ni gur e mu turguy,

nge re Tempel ney ni kug toy ni fan ngom, ⁴⁹ ma ngam motoyil ko meybil rorad. Mu telim ngorad u tafnam u tharmiy ma ga runguyrad. ⁵⁰ Ma ga n'ag fan u wun'um urngin e denen rorad nge togoplur rorad ngom, ma ga gagiyegnag e to'ogor rorad ngar golgad ngorad. ⁵¹ Yad e girdi' rom ni gur e mfekrad nga wuru' yu Egypt, ni fare tafen e nify ni be daramram.

⁵² "SOMOL nib Th'abi Tolang, mang e yigi par e girdi' rom nu Israel nge pilung rorad ni yad bfel' u p'eowchem, mu'um rung'ag e meybil rorad ko ngiyal' ni yad ra wenig ngom ni ngam ayuwegrad. ⁵³ Gur e mmel'egrad u fithik' girdi'en urngin e nam ni yad e ngar manged tirom e girdi', ni bod ni mog ngorad u l'ugun e tapigpig rom i Moses ko ngiyal' ni mfek pi' chitamangimad ni kakrom nga wuru' yu Egypt."

Bin tomur e meybil

⁵⁴ Fa'ani mu' Solomon ko meybil ngak SOMOL, me sak'iy u m'on ko altar ni aram e gin ni ragbug riy nga but' nge par nike pug pa' ngalang nruw raba'. ⁵⁵ Me meybil ngak Got ni ba ga' laman nike yibilay urngin e girdi' nike mu'ulung ngaram ni ga'ar, ⁵⁶ "Ke magaer SOMOL nike pi' e gapas ngak e girdi' rok, ni bod ni micheg ni bayi rin'. Ke tay nga tagil' urngin e tin ni micheg u l'ugun e tapigpig rok i Moses. ⁵⁷ Mang e yigi par rodad SOMOL ni Got rodad ni bod ni i par rok pi' chitamangidad ni kakrom; mang e yigi dabi pagdad ara n'agdad; ⁵⁸ mang e yigi gagiyeg nagdad ngu'ud folwokgad rok, nge yag ni u da pired ni gubin ngiyal' nrogon ni ba'adag, mu ud folgad u urngin fapi motochiyel

nge thin rok ni pi' ngak pi chitamangidad ni kakrom. ⁵⁹ Mang e yigi par SOMOL ni Got rodad ni gubin ngiyal' ni manang e re meybil ney nge pin'ey ni kug wenignag ngak. Mang e yigi par ni gubin ngiyal' ni be runguy e girdi' nu Israel nge pilung rorad, ngi i pi' ngorad e tin nge yag ngorad u reb e rran nge reb. ⁶⁰ Ya urngin e pi nam nu fayleng ni ngar nanged ni kemus ni SOMOL e ir e Got, ma dakuriy yugu reb nga bang. ⁶¹ Mang e yugum pired gimed e girdi' rok, ni gubin ngiyal' ni gimed ba yul'yul' ngak SOMOL ni Got rodad, ma gimed be fol u urngin e motochiyel nge thin rok, ni bod ni gimed be rin' e bin daba' e rran."

*Fare Tempel nni pi' ngak Got
(2 Kronics 7:4–10)*

⁶² Ma aram me pi' Solomon ni Pilung nge urngin e girdi' e maligach ngak SOMOL. ⁶³ I pi' Solomon e maligach ni nge gapaseg thilin Got nge girdi' ni 22,000 e garbaw, nge 120,000 e saf. Aram rogon fare Tempel rok SOMOL ni ognag fare pilung nge urngin e girdi'. ⁶⁴ Ku rofen nem e ognag fare pilung lukngun lan e yoror ni bay u m'on ko Tempel, ni aram e gin ni pi' e maligach ni gamanman riy ni kan urfiy nreb, nge maligach ni *grain*, nge mam ko gamanman ni maligach ni nge gapaseg thilin Got nge girdi'. Fare altar ni *bronze* u lan e yoror ko tempel e kayigi achig ndabiyag ni ngan pi' urngin e pi maligach nem u daken.

⁶⁵ Me madnomnag Solomon nge urngin e girdi' nu Israel fare Madnom ko Nochi Na'un ni medlip e rran. Pire' e girdi' ni yigi tabab u Hamath Pass ko lel'och nge mada' ko mathil nu Egypt ko

yimuch. ⁶⁶ Me rofen ni meruk me pag Solomon e girdi' ngar sulod nga taferad. Ma yad gubin nra pininged e magaer ngak, miyad sul nga taferad ni kar felfelan'gad ni bochan urngin e pin'en ni bfel' nike pi' SOMOL ngak e tapigpig rok i David nge yu Israel ni girdi' rok.

9

Got ni m'ug bayay ngak Solomon (2 Kronics 7:11–22)

¹ Tomuren nike mu' Solomon i toy fare Tempel nge naun rok ni tafen e pilung, nge urngin e naun ni leamnag ni nge toy, ² me m'ug SOMOL ngak bayay ni bod ni m'ug ngak u Gibeon. ³ Me ga'ar SOMOL ngak, "Ku gu rung'ag e meybil rom. Re Tempel ney ni kam toy e ku gu tay nike mang Tempel rog ni ngu'un meybil ngog riy ndariy n'umngin nap'an. Bay ug matanagiy ma gu be yoror riy ni gubin ngiyal'. ⁴ Fa'anra um pigpig ngog ni bod ni i rin' e chitamam i David, ni i par nib yul'yul', ma ba yal'uw, ma ga be rin' urngin e tin kugog ngom ni ngu'um rin', ma ga be fol ko pi motochiyel rog, ⁵ ma gu ra tay nga tagil' e tin gu micheg ngak e chitamam i David ni fa'an gog ngak ni gubin ngiyal' ni pi'in owchen e bay u ra gagiyeggad u Israel. ⁶ Machane gur fa pi'in owchem e fa'an gimed ra tal i lekeg, nge dab kum folgad ko pi motochiyel rog nge tin kugog ni ngu'um rin'ed, mu'um ted fan yugu boch e got, ⁷ ma aram e nggu chuweg yu Israel ni girdi' rog ko re nam ney ni gag e kug pi' ngorad. Ma kug ra n'ag e re Tempel ney ni gag e kug thothupnag

ni aram e gin ni ngu'un liyor ngog riy, ma girdi' u gubin yang e bay ur moninggad ngak yu Israel ma yad be darifan nagraad. ⁸ Ma bayi par e re Tempel ney nib puth, ma urngin e girdi' ni bay urbad u charen ngranod e yad ra gin ngay me lungurad, 'Mang nike yodoro'nag SOMOL e re nam ney nge re Tempel ney?' ⁹ Ma bayi fulweg boch e girdi' ni nge lungrad, 'Bochan e n'ag e girdi' ko re nam ney SOMOL ni Got rorad, ni ir e fek pi chitamangirad ni kakrom nga wuru' e nam nu Egypt. Ra chelgad ngak yugu boch e got ngu ur ted farad ma yad be pigpig ngorad. Aram fan nike girengiy SOMOL e re riya' ney nga dakenrad.' ”

Tha' u thilil Solomon nge Hiram

(2 Kronics 8:1–2)

¹⁰ Rliw' e duw ni toy Solomon fare Tempel nge fare naun rok ni tafen e pilung. ¹¹ Me Hiram ni Pilung nu Tyre e ke pi' urngin e gek'iy ni *cedar* nge *pine* nge urngin e gol ni ba'adag Solomon ni nge fanay ko re maruwel rok ney. Ma nap'an ni m'ay fare maruwel, me pi' Solomon ni Pilung rliw' e yuchi binaw u lan e nug nu Galilee ngak Hiram. ¹² Me yan Hiram ni nge guy fa yuchi binaw, ma dabun. ¹³ Ma aram me ga'ar ngak Solomon, “Walageg, mog, irera' e yuchi binaw ni kam pi' ngog!” Aramfan ni rengi n'em e ka yima yog fithingan ni Kabul.* ¹⁴ Ma ke chugur i gaman lal e ton e gol nike pi' Hiram ngak Solomon.

Ku boch e tin ni thagnag Solomon

(2 Kronics 8:3–18)

---

* **9:13** KABUL: Kabul e gowa lingan fare bugithin ni Hebrew ni “Dabibung.”

¹⁵ Solomon ni Pilung e maruwel ko pi sib ngar toyed fare Tempel nge fare naun ni tafen e pilung, miyad suguy bang e binaw nga ba' ni ngek ko fare binaw, miyad ngongliy e yaror nge liyeg fare binaw nu Jerusalem. Miki maruwel ngorad ngar ngongliyed bayay fapi binaw nu Hazor, Megiddo, nge Gezer. (¹⁶ Fare pilung nu Egypt e ke mael nga Gezer ke kol, me thang e fan rok urngin e girdi' riy me tay e nifiy ko fare binaw. Ma aram me pi' nib tow'ath ngak fare bpin ni fak ko ngiyal' nra mabgol gow Solomon, ¹⁷ me ngongliy Solomon bayay fare binaw.) Miki maruwel Solomon ko sib ngkur ngongliyed bayay yu Beth Horon, ¹⁸ ngu Baalath, ngu Tamar u daken e ted u Judah, ¹⁹ nge fapi binaw nma cha'riy Solomon urngin e chugom rok riy, nge pi binaw ni fan ko os nge *chariot* rok, nge urngin e tin kabay ni ba'adag ni nge ngongliy u Jerusalem, ngu Lebanon, nge gubin yang u lan e gin ni be gagiyeg riy. ²⁰⁻²¹ Picha' ni yad e sib ni i maruwel Solomon ngorad e pi'in owchen yu Kanaan ni fapi cha' ni de thang piyu Israel e pogo-fan rorad nap'an nra koled fare nam ngar pired ngay. Picha' ney e bmu'un piyu Ammor ngorad, nge pi Hittite, Perizzite, Hivite, nge Jebusite, ni pi'in owcherad e kar pired ni yad bogi sib ke mada' ko ngiyal'ney. ²² Me Solomon e de tay piyu Israel ni ngar manged sib; ya yad e ra manged salthaw rok, nge pi tolang ko salthaw, nge tagafaliy e yu raba' i salthaw, nge pi'in ma yannag e pi *chariot*, nge girdi'en e yan u os.

²³ Immoy 550 e tolang ko salthaw ni yad e yad ma gonpiy rogon e yu guruy i maruwel ni ngan

ngongliy rok Solomon.

²⁴ Me ubung Solomon bang e binaw u ba' ni ngek fare binaw, nga tomuren nike chuw le'engin ko fare Binaw rok David ke yan ko fare tafen e pilung ni toy Solomon ni tafen re bpin nem ni fak fare pilung nu Egypt.

²⁵ Ma dalip yay u reb e duw nma pi' Solomon e maligach ni mo'oruf nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi' u daken fare altar nike toy ni fen SOMOL. Ma ku ma urfiy e *incense* ngak SOMOL. Ma aram me mu'nag i toy fare Tempel.

²⁶ Miki toy Solomon ni Pilung bu'lung i barkow u Eziongeber, nib chugur nga Elath u dap'el'ay ko fare Nguy ni Aqaba fithingan, u lan fare nam nu Edom. ²⁷ Me pi' Hiram ni Pilung boch e sala ko fapi barkow rok ni kar salapgad ko malwel ni ngar marwelgad e tirok Solomon e sala. ²⁸ Mar taraggad ngranod ko fare nam nu Ofir ngar feked e gol u rom, nib ba chugur i ragag nge nel' e ton tomalngin; ngar sulweged ngak Solomon.

10

Fare Queen nu Sheba ni yib i guy Solomon (2 Kronics 9:1–12)

¹ Fare *queen* nu Sheba e rung'ag feni gilbuguwan Solomon, me milekag nga Jerusalem ni nge fith yu bugithin ngak Solomon nib mo'maw' e fulweg riy nge nang ko riyul' e tin ke rung'ag fa danga'. ² Re bpin nem e taw nike un e tapigpig rok ngak ni yad pire', nge bogi kamel ni pire' e chugum ni bay u daken keru'rad, ni *spice*, nge nochi malang nib t'uf ma ba tolang puluwon,

nge gol ni pire'. Fa'anra mada'gow, me fith e re bpin nem ngak urngin e de'er ni bay ko leam rok. ³ Me pi' Solomon e fulweg riy ni gubin; dariy ban'en ni yan i aw ni gomanga rib mo'maw' ngak Solomon ni nge weliy fan ngak fare pin. ⁴ Me ri gin e re pin nem nga feni gonop Solomon, nge feni fel' e naun rok nike toy, ⁵ nge ggan ni be pi' yibe kay u tabel rok, nge tagil' e pi tolang ni yad ba migid ngak, nge feni yaram chon e maruwel rok nge mad rorad ni ta'reb rogon ni karon'ed, nge pi' tapigpig rok ni yad be farwol ko pi mur, nge gamanman ni maligach ni be pi' u Tempel. Ri ngat e re bpin nem ngay nike balyangan'. ⁶ Me ga'ar ngak Solomon ni Pilung, "Murung'agem nge murung'agen e gonop rom ni gu rung'ag ko nam rog e ba riyul'! ⁷ Machane de riyul' u wun'ug, ma fin chiney ni ku gub e ke riyul' u wun'ug. Machane tin gu rung'ag e de gaman e baley riy; gonop rom nge rogon feni fel' rogom e ka ba ga' ko tin nnog ngog. ⁸ Rib fel' wa'athan e pi le'engim, ma rib fel' wa'athan e pi tapigpig rom ni gubin ngiyal' ni yad be par rom ngu'ur rung'aged e thin rom nib gonop! ⁹ Ke sorok SOMOL ni Got rom! Ya ke dag ni ga be par ni gab fel' u wan' ya ke tem ni gur e pilung nu Israel. Bochan e be par nrrib t'uf yu Israel rok ndariy n'umngin nap'an, ma ke pilung nigem ni ngu'um gagiyeg nib yal'uw ma bfel' ngak e girdi'."

¹⁰ Me pi' ngak Solomon e gol ni chugur ni nge gaman lal e ton, nge *spice** ni pire' nge nochi malang nrrib t'uf ma ba tolang puluwon. Urngin

---

* **10:10** SPICE: Ban'en nma ngongliy lamem e ggan.

e *spice* ni pi' ngak Solomon e dariy be' ni kan pi' ngak ni aram feni yo'or.

(¹¹ Ma ku er rogon fapi barkow rok Hiram ni be fek e gol u Ofir, ma ku be fek u rom e ren ni *Juniper* ni pire' nge nochi malang nib t'uf ma ba tolang puluwon. ¹² Solomon e i fanay e pi ren nem ko duga' u lan e Tempel nge naun rok ni tafen e pilung, ma ki fanay ko tatelin e musik ni *harp* nge *lyre* ni fan ngak girdi'en e musik, ni aram e tin th'abi fel' e ren ni *Juniper* ni ka ni fek nga Israel, ma da ku ni guy boch ni aram rogon bayay.)

¹³ Solomon ni Pilung e pi' ngak fare *queen* nu Sheba urngin e pin'en ni ning ngak, nge cheag nga yugu boch e tow'ath ni yima pi' ngak e pilung. Miyad sul e tapigpig rok ko nam nu Sheba.

Fel' rogon rok Solomon
(*2 Kronics 9:13–29*)

¹⁴ Gubin e duw ni rliw' nge lal e ton e gol nma yib ngak Solomon; ¹⁵ nge cheag ngay urngin e tax ni be fek u pa' e girdi' ni be fol chuway', nge win ni be yib ko fol chuway', nge wolbuw ni be pi' e pi pilung nu Arabia nge pi governor ko pi nug nu Israel ngak.

¹⁶ Solomon e 200 yang e *shield* ni gagang' ni ngongliy, mra bang min gabdiy gonap'an ragag nge lal e pawn e gol ngay. ¹⁷ Miki ngongliy 300 *shield* ni ba'achig boch e tinef, ra bang ma gonap'an aningeg e pawn e gol nni gabdiy ngay. Me yog ni ngan tay urngin e yungi *shield* nem ngalan fare Senggil ko Loway nu Lebanon.†

---

† **10:17** LOWAY NU LEBANON: Ku arregon ni bay ko 7:2–3

18 Miki ngongliy ba chiya ni ba ga' ni tagil' e pilung ni ka ni gabdiy nguwelean e elefant u wuru' nge tin th'abi fel' e gol. 19-20 Re chiya nem e nel' e tawo' ni ra yot min taw ngay, nra reb e pi tawo' nem ma bay l'agruw e liyos riy ni ya'an ba layon, ni reb nga baraba' ma reb nga baraba', ni ragag nge l'agruw u gubin. Ma gin ni yima gire' ngay ko re chiya nem e bay ba liyos riy ni ya'an lolugen ba garbaw, ma gin ni yima gifeg pa'ay ngay ko re chiya nem u baraba' ngu baraba' e ra reb ma bay ba liyos riy ni ya'an ba layon. Dariy yugu reb e pilung nga bang ni bay ba chiya rok ni bod e binem.

21 Urngin e kap rok Solomon e ni ngongliy ko gol, ma urngin e tatelin e ta'ang ni bay u lan fare Senggil ko Loway nu Lebanon e ni ngongliy ko gol ni gubin. Da ni fanay e silber ngay, ya nap'an Solomon e yima leamnag ni gathi ri ba ga' fan e silber. 22 Ma bay boch e barkow rok nma cheag ko tirok Hiram e barkow ngu ur churgad. Ma ra gaman dalip e duw me sul fapi barkow rok nike fek e gol, nge silber, nge nguwelean e elefant, nge gorilla nge mongki.

23 Solomon ni Pilung e ba gel e mal'af riy ni bo'or ban'en rok ma ba gonop ngak urngin e pilung, 24 ma fayleng ni ga'ngin e yad ba'adag ni ngarbad ngak ngar motoyilgad ko gonop nike pi' Got ngak. 25 Ra yib be' me fek ba tow'ath ni nge pi' ngak, ni silber nge gol, nge mad, nge talin e cham, nge *spice*, nge os, nge gamanman ni *mule*. I par ni aray rogon ni gubin e duw.

26 Me kunuy Solomon 1,400 e *chariot* nge 12,000 e os, boch e pin'em e i ayweg u lan yu Jerusalem

ma tin ni magach e tayrad ngalan boch e binaw. ²⁷ Ngiyal' ni ba'aram ni i gagiyeg e i par e silber ni ta'reb rogon ko malang u wan' e girdi' nu Jerusalem, ma ren ni *cedar* e pire' ni bod feni yo'or e ren ni *sycamore*. ²⁸ Pi os rok e ni fek u Egypt ngu Cilicia. Girdi' rok e ra chu'w'iyed u Cilicia nike m'ay i duwgiliy puluwon. ²⁹ Yira chu'w'iy reb e *chariot* u Egypt ma 600 yang e silber, ma ra reb e os ma 150 yang e silber. Ma girdi' rok Solomon e yad ma pi' nchuway' ngak e pi pilung ko Hittite nge yu Syria.

11

Solomon ni pi' keru' ngak Got

¹ Solomon e ba'adag bo'or e ppin u boch e nam. Miki le'engiy e ppin nu Hittite, Moab, Ammon, Edom, ngu Sidon, ni aram rogon ni kabay fare bpin ni fak e pilung nu Egypt ni le'engin. ² I le'engiyrad ni yug aram rogon nike yog SOMOL ngak piyu Israel ndab ra mabgolgad ngak e pi girdi' ney, ni bochan e yad ra pingeg yu Israel ngar tedfan yug boch e got. ³ I le'engiy Solomon 700 e ppin ni pifak e pilung nge ku yug boch e ppin rok ni yad 300. Yad tapgin me pi' keru' ngak Got, ⁴ ma nap'an ni pilbithir ma kar waliyed ke un i tayfan yug boch e got. Ma daki yul'yul' ngak SOMOL ni Got rok, ni bod David ni chitamngin ni i par. ⁵ I tayfan Astarte, nib got rok yu Sidon, nge Molek ni ba got ni ba sonogor nu Ammon. ⁶ I denen nib togopluw ngak SOMOL ma daki par nib yul'yul' ngak ni bod ni i par David ni chitamngin. ⁷ Mu daken e burey ko ngek u Jerusalem e ubung bangi

ban'en riy ni ngu'un tayfan Kemosh riy, ni fare got ni sonogor nu Moab, nge bang ni ngu'un tayfan Molek riy, ni fare got ni sonogor nu Ammon. ⁸ Miki ngongliy yungi tagil' e tayfan ni ngi i urfiy urngin fapi ppin nu yug boch e nam ni le'engin e *incense* nge maligach ko tirorad e got riy.

⁹⁻¹⁰ Yug aram rogon nike yib SOMOL ni Got rok yu Israel i m'ug ngak Solomon ni l'agruw yay keyog ngak ni dabki tayfan yug boch e got. Me Solomon e de fol rok SOMOL me cheal rok nga orel. Maaram me damumuw SOMOL ngak Solomon ¹¹ me ga'ar ngak, "Bochan e ri tafinay rom ni ngam th'ab fare m'ag u thildow ni dab mu fol ma dab mu rin' e tin kugog, ma aram e gu be micheg ni bay gu chuweg e gagiyeg ko pilung u pa'am nggu pi' ngak reb e pi tolang ko salthaw rom. ¹² Machane bochan e chitamam David ma aram e dab gu rin' e ren'ey nnap'an ni kagab fos, machane gu ra rin' ko ngiyal' ni be gagiyeg e re pumo'on ni fakam. ¹³ Ma dab gu chuweg e gagiyeg ko pilung ni ga'ngin u pa'; ya bay gu pag ta'reb e ganong ngi i gagiyegnag ni bochan e tapigpig rog i David ma ku fan nga Jerusalem ni gag e gu turguy ni nge milfan ngog."

Pi to'ogor rok Solomon

¹⁴ Ma aram me tay SOMOL Hadad, ni be' ko fare tabnaw nib pilung u Edom, ni nge togopluw ngak Solomon. ¹⁵⁻¹⁶ Ma kab kakrom ko ngiyal'ney, nnap'an ni mael David nga Edom nge kol, me yan Joab ni ir e ga' ko salthaw rok ngaram ni nge k'eyag e pi'in karm'ad. Me par Joab nge pi salthaw rok u Edom ni nel' e pul, ma ngiyal'nem e ra

thanged e fan rok gubin e pumo'on nu Edom ¹⁷ ma kemus ni Hadad nge ku boch e pi tapigpig rok e chitamngin ni bogi Edomite e dan li'rad, ya ra milgad nga Egypt. (Ngiyal'nem e ka bochi tir Hadad.)

¹⁸ Ra chuwgad u Midian ngranod nga Paran, ni aram e gin ni un boch e pumo'on riy ngorad. Ma aram miyad milekag nga Egypt ngranod ngak e en pilung, ni ir e pi' ngak Hadad yungi binaw nge bogi naun me pi' e ggan ngak. ¹⁹ Me par Hadad ni fager rok fare pilung, me pi' fare pilung be' ni bpin ni walagen le'engin ni aram e en ni pilung nu Tahpenes, ni nge le'engiy Hadad. ²⁰ Me diyennag bochi pagel ni fak Hadad ni Genubath fithingan, ni i chugliy fare pin ni pilung u lan fare naun ni tafen e pilung, aram e gin ni i par fachi pagel riy u fithik' e pi'in pagel ni fak fare pilung.

²¹ Nap'an ni taw e thin ngak Hadad nga Egypt nike yim' David nge Joab ni tagafaliy e yu raba' i salthaw, me ga'ar Hadad ngak e en ni pilung, "Mu pageg nggu sul ko nam rog."

²² Me fith fare pilung, ni ga'ar, "Ni mangfan? Mog, kabay ban'en ndawori yag ni gu pi' ngom? Ere aram fan ni ga ba'adag ni ngam sul nga tafnam?"

Me fulweg Hadad lungun fare pilung, ni ga'ar, "Kemus ni ngam pageg nggu wan." Ma aram me sul ko nam rok.

²³ Miki tay Got Rezon nib mo'on ni fak Eliada ni nge togopluw ngak Solomon. I Rezon e ke mil rok e masta rok, ni aram Hadadezer ni Pilung nu Zobah, ²⁴ ma kemang tagagiyeg u barba' i girdi' nma togopluw ko motochiyel ko nam. (Ran'ey e buch nga tomuren nike gel David ngak Hadadezer

ma ke thang e fan rok e piyu Syria ni ur folgad ngak.) Me yan Rezon nge fa raba' i girdi' rok ngar pired u Damaskus, ni aram e gin ni pilungnag pichongin riy, nge mang pilung nu Syria. ²⁵ I par nib to'ogor rok yu Israel u n'umngin nap'an e yafos rok Solomon.

N'en ni micheg Got ngak Jeroboam

²⁶ Reb e girdi' ni cheal nge togopluw ngak Solomon ni Pilung e reb e tolang ni bay u tan pa', ni aram Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat nu Zeredah u lan yu Efraim. Zeruyah ni chitiningin e ke yim' e pumo'on rok. ²⁷ Ba'aray murung'agen e re togopluw nem.

I Solomon e suguy e but' nga bangi ban'en ni bay ko ngek u Jerusalem me thuthuy e pi rungrung ko fare binaw. ²⁸ Jeroboam e be' ni kab pagel nib salap ko maruwel, ma fa'ani guy Solomon feni pasig ko maruwel me tay ni ir e ngi i gagiyegnag urngin e maruwel nike yog ni ngan rin' u lan e nug ko ganong rok Manasseh nge ganong rok Efraim.

²⁹ Reb e rran ni chuw Jeroboam u Jerusalem me yan ko milekag, miyow mada' Ahijah ni profet ni be' u Shiloh u kanawo' u daken e ted ni go' yow. Ma ke chuw Ahijah nga ba mad nib n'uw ma bbe'ech; ³⁰ me luf u daken nge guchthuy nge yan i par ni ragag nge l'agruw yang. ³¹ Me ga'ar ngak Jeroboam, "Mfek ragag yang, ya SOMOL ni Got rok yu Israel e be ga'ar ngom, 'Ngggu chuweg e gagiyeg u pa' Solomon, ma bay gu pi' ngom ragag e ganong. ³² Mi Solomon e ta'reb e ganong ni bayi par rok, ni bochan e tapigpig Rog i David nge bochan yu Jerusalem, ni fare binaw ni gag

e gu turguy u lan e nam nu Israel ni nge milfan ngog. ³³ Ngggu rin' e ren'ey ni bochan e ke n'igeg Solomon be tay fan Astarte ni got rok yu Sidon; nge Kemosh ni got rok yu Moab; nge Molek ni fare got rok yu Ammon. Solomon e dakir fol rog; ke rin' e kireb ma dakir tay e motochiel rog nge thin rog u gil', ni gathi aram rogon ni i rin' e chitamngin i David. ³⁴ Machane dab gu chuweg e re nam ney ni ga'ngin u pa' Solomon, ya bay gu tay ngi i gagiyeg u n'umngin nap'an e yafos rok ni bochan e tapigpig rog i David ni gag e gu duwgiliy, mi i par ni be fol ko pi motochiel rog nge thin rog. ³⁵ Bay gu chuweg e gagiyeg u pa' fak Solomon, mu gu pi' ragag e ganong ngom ngu'um gagiyegnag. ³⁶ Bay gu pag ta'reb e ganong nge par u pa' fak Solomon, ya gubin ngiyal' ni ngi i par reb i owchen e tapigpig rog i David ni be gagiyeg u Jerusalem, ni fare binaw ni ku gu turguy ni ir e ngu'un liyor ngog riy. ³⁷ Me gur Jeroboam e bay gu tem ngam mang pilung nu Israel, ma bay um gagiyegnag ga'ngin e nam ni ga ba'adag ni ngam gagiyegnag. ³⁸ Fa'an ga ra par ni ga be fol rog, ma ga be fol ko pi motochiel rog, ma gab fel' u wun'ug ni bochan e ga be rin' e tin kugog ni bod ni i rin' e tapigpig rog i David, ma gubin ngiyal' ni bay ug par rom. Bay gu tem ni gur e pilung nu Israel mu gu tay ni pi'in owchem e bay urbad nga luwam ngu'ur gagiyeggad, ni bod ni ku gu rin' ngak David. ³⁹ Bay gu gechignag pi'in owchen David ni bochan e denen nike ngongliy Solomon, machane bay n'umngin nap'an.' ”

⁴⁰ Ma aram me guy Solomon rogon ni nge thang

e pogofan rok Jeroboam, machane me mil ngak Shishak ni Pilung nu Egypt, me par u rom nge mada' ko ngiyal' ni yim' Solomon.

Solomon ni yim'
(2 Kronics 9:29–31)

⁴¹ Urngin ban'en ni i rin' Solomon nge gagiyeg ni i tay, nge gonop rok e urngin ni ka ni yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin Solomon*. ⁴² Aningeg i ragag e duw ni i par u Jerusalem ni ir e pilung ni be gagiyegnag yu Israel ni ga'ngin. ⁴³ Me yim' mi ni k'eyag u Jerusalem, me yan Rehoboam ni fak nga luwan nge pilung.

12

Nam nu Israel ni l'agruw e pilung riy
(2 Kronics 10:1–19)

¹ Me yan Rehoboam nga Shekem, ma ke mu'ulung gubin e girdi' ko ley ni lel'och yu Israel e ngaram ni ngar pilung nged. ² Me taw e thin riy ngak Jeroboam ni fak Nebat ni ka be par u Egypt, ni yan e ngaram nike mil rok Solomon. Me sul Jeroboam u Egypt nga Israel, ³ ya pi' e girdi' ko ley ni lel'och yu Israel e thin nge yan ngak ni nge yib, ma yad gubin nranod ngak Rehoboam me lungurad, ⁴ "Chitamam i Solomon e i gelnag e thin ngomad mi i pi' e maruwel ngomad nib gel. Fa'an ga ra waernag e maruwel ngomad nggu momgad boch, ma ra ug yul'yul'gad ngom."

⁵ Me ga'ar ngorad, "Nge gaman e dalip e rran mi gimed sul mu gu pi' e fulweg ko re bugithin nir." Miyad yan.

⁶ Me fith Rehoboam lanyan' bogi pumo'on ni kar pi'lalgad ni yad e ur puruy'gad Solomon ni chitamngin, ni ga'ar ngorad, "Mang e re bugithin ni nggu pi' ni fulweg ko fare bugithin nike wenignag e girdi' ngog?"

⁷ Miyad fulweg ni lungurad, "Fa'anra ga ba'adag ni ngam ayuweg e girdi' nib manigil rogon, ma bbugithin ni bfel' e ngam pi' ni fulweg ko tin yad be wenignag ngom, ma ra ur pigpiggad ngom ni yad ba yul'yul'."

⁸ Machane de fol Rehoboam rok fapi pumo'on. Me yan ngak boch e pagel ni yad ma puruy' nra ilalgad u ta'bang. ⁹ Me fithrad ni ga'ar, "Mang e nggu rin'? Mang e nggog ngak e girdi' ni ara'rogon ni yad be wenig ngog ni nggu waernag e maruwel ngorad?"

¹⁰ Me lungurad ngak, "Ba'aray e n'en ni ngamog ngorad: Bugul ni achig i pa'age ka ba ga' nga lukngun e chitamag. ¹¹ Fa'anra ba gel e maruwel ni i pi' e chitamag ngomed, ma ka ba gel e maruwel ni bay gu pi' ngomed. I toy med ko dumow, me gag e bay ug toy med ko dumow ko garbaw!"

¹² Dalip e rran nga tomuren me sul Jeroboam nge yu Israel ngak Rehoboam ni Pilung, ni bod ni yog ngorad. ¹³ Me non ngorad nib gel ma de fol ko fonow rok fapi pumo'on ni yad ba pi'lal ni ur puruy'gad e chitamngin. ¹⁴ Me welthin ngak e girdi' ni bod rogon nike yog fapi pagel ngak ni yad ma puruy' ni ga'ar, "Chitamag e tay e gilab nib tomal. I toy med ko dumow, me gag e bay ug toy med ko dumow ko garbaw!" ¹⁵ Ma de rin' e tin ke wenignag e girdi' ngak, ya SOMOL e ke

gagiyegnag ke yan i aw ni aram rogon, ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog ngak Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat u l'ugun Ahijah ni profet ni be' nu Shiloh.

¹⁶ Ma fa'ani nang e girdi' ni fare pilung e dabi motoyil ngorad, miyad tolul ni lungurad, "Kad math'gad David nge tabinaw rok! Mang e ren'en ni bfel' ni kar rin'ed ngodad! Gadad yu Israel, e ngad sulod nga tafedad, me par Rehoboam rok nge mang ir e i ayweg ir!"

Aram rogon ni togopluw yu Israel, ¹⁷ ngar paged Rehoboam nge par ni kemus ni girdi' ko nug nu Judah e kayad bay u tan pa'.

¹⁸ Me l'oeg Rehoboam ni Pilung Adoniram ni ir e be tay murung'agen e maruwel nike yog e pilung ni ngan rin', nge yan ngak yu Israel; me cheal yu Israel ngar malang niked nge yim'. Me gur Rehoboam ni Pilung nge af nga karrow rok nma girengiy e os nge mil nga Jerusalem. ¹⁹ Ka nap'an e ngiyal'nem me par e girdi' ko ley ni lel'och e nam nu Israel ni yad ba togopluw ngak e pi'in owchen David ni be pilung.

²⁰ Ma fa'ani rung'ag e girdi' nu Israel nike sul Jeroboam u Egypt, miyad pining ni nge yib nga ba mu'ulung ni nge tay yu Israel, miyad turguy ni nge mang pilung u Israel. Kemus ni go' ganong rok Judah e par nib yul'yul' ngak e pi'in owchen David.

*N'en ni yi'iynag Shemayah
(2 Kronics 11:1-4)*

²¹ Fa'ani taw Rehoboam nga Jerusalem, me ulunguy 180,000 e salthaw nni mel'eg ko fa gal ganong rok Judah nge Benjamin ni ngranod ko

mael ya ngki sul e pi ganong ko ley ni lel'och e nam nu Israel nga tan pa'. ²² Me non Got ngak Shemayah ni profet ²³ ni nge yan ngak Rehoboam ni ir e pilung nu Judah nge yog ngak nge urngin e girdi' ko fa gal ganong rok Judah nge Benjamin ²⁴ nike ga'ar SOMOL, "Dab mm'aged e mael ngak pi walagmed ni girdi' nu Israel. Ra bigimed ma nge sul nga tafen, ya gag e kug gagiyege ke par e girdi' nu Israel ni aray rogorad." Ma yad gubin nra folgad ko tin keyog SOMOL, miyad sul nga taferad.

Jeroboam ni pi' keru' ngak Got

²⁵ Me yororiy Jeroboam ni Pilung nu Israel e binaw nu Shekem ni fan ko mael u lan fare gi nug nu Efraim ni go' burey me par u rom bochi ngiyal'. Me chuwa u rom nge yan i yororiy e binaw nu Penuel ni fan ko mael. ²⁶⁻²⁷ Me ga'ar u wan', "Rogon urngin ban'en nike yan i aw e chiney, e fa'anra yan e tirog e girdi' nga Jerusalem ngar pi'ed e maligach ngak SOMOL u lan e Tempel u rom, ma yad ra cheal ngar manged ngak Rehoboam ni ir e pilung nu Judah, miyad thang e pogofan rog."

²⁸ Fa'ani leamnag nge mu' me ngongliy l'agruw e liyos ni gol ni bod ya'an e garbaw ni pumo'on, me ga'ar ngak e tirok e girdi', "Kayigi gel e gafgow romed ko sul ni gimed be tay nga Jerusalem ni fan e ngam liyorgad ngak Got. Gimed e girdi' nu Israel, ba'aray e gal got romed nra fekew gimed nga wuru' yu Egypt!" ²⁹ Me tay reb fa gal liyos ni gol nga Bethel me tay reb ngalan yu Dan. ³⁰ Aram rogon ni denen e girdi', ya uranod nga Bethel nge nga Dan ko meybil. ³¹ Miki ngongliy Jeroboam yungi ban'en ni tagil' e meybil u daken e burey

i yan, me mel'eg e girdi' u lan boch e tabinaw ni ngar manged prist, ni gathi yad girdi'en e ganong ko Levi.

³² Miki duwgiliy Jeroboam ni rofen ni ragag nge lal ko pul ni meruk e ngu'un madnomnag ba madnom ni bod ni yima rin' u Judah. Me pi' e gamanman ni maligach u daken e altar u Bethel ngak fa gal liyos ni gol ni ir e ngongliy ni ya'an e garbaw. Me tay e pi prist ngaram nga Bethel ni ngu'ur pigpiggad ko fa yungi n'en nike ngongliy e altar riy. ³³ Me rofen ni ragag nge lal ko pul ni meruk, ni fare rran ni ir e ke turguy, me yan nga Bethel nge madnomnag fare madnom ni ir e turguy ni fan ngak e girdi' nu Israel, nge pi' e maligach u daken fare altar.

13

¹ Me yog SOMOL ngak ba profet nu Judah ni nge yan nga Bethel, me yan ma nap'an ni taw e ngaram mab sak'iy Jeroboam ko fare altar ni nge pi' e maligach. ² Me non fare profet nib togopluw ko fare altar, ni nge fol ko tin keyog SOMOL ngak ni ga'ar "Altar, altar, ba'aray e n'en ni be yog SOMOL: Bay bbitir ni bay ni tunguy fithingan ni Josiah, ni bay ni gergeleg ngalan fare tabnaw rok David. Ir e bayi li' nge yim' u dakenam e pi prist ni yad be pigpig ko fapi altar rok e pi'in ndar naged SOMOL ni yad ma pi' e maligach u dakenam, ma bayi urfiy yilen e girdi' u dakenam." ³ Miki ul ul' fare profet ngay ngki ga'ar, "Re altar ney e bayi puth, ma pi awat nu daken e bayi wearwear. Ma aram e bay mu nang nike non SOMOL u dakenag."

⁴ Nap'an ni rung'ag Jeroboam ni Pilung e ran'ey, me foleg pa' ngak fare profet ma ba'aray e n'en ni yog ni ngan rin' ngak, "Mu kolew e re mo'on nem!" Ma ka chiyngiyal' nem me m'ay gelngin pa' fare pilung ma dakiyag ni buguy pa'. ⁵ Miy gi puth fare altar nib tungin me map e awat riy nga but', ni bod nike yog fare profet u fithingan SOMOL nra buch. ⁶ Me ga'ar Jeroboam ni Pilung ngak fare profet, "Wenig ngom mu yibliyeg ngak SOMOL ni Got rom, mag wenig ngak nge golnag pa'ag!"

Me meybil fare profet ngak SOMOL me gol pa' fare pilung. ⁷ Ma aram me ga'ar fare pilung ngak fare profet, "Mu'un ngog ngdarow nga tabnaw rog mag kay ban'en. Bay gu pi' puluwon ngom e tin kamrin."

⁸ Me fulweg fare profet, "Ku fa'anra mang e ga ra pi' ngog baley ko fla'ab rom, ma ku dab gu un ngom ara guwa' ganam fa gu unum ban'en u tafnam. ⁹ Keyog SOMOL ngog ndab gu wa' fa gu unum ban'en, ma ku dab gu sul nga tabnaw ko re pa' i kanawo' ni gub riy." ¹⁰ Ere daki sul ko fare pa' i kanawo' ni yib riy, ya sul u ba pa' e kanawo'.

Ba profet u Bethel nike pilbithir

¹¹ Ma ngiyal'nem e immoy ba profet nib pilbithir ni be par u Bethel. Me yib e pi'in pagel ni pifak ma yad be weliy ngak e n'en nike rin' fare profet nu Judah u lan yu Bethel e rofen nem nge n'en nike yog ngak Jeroboam ni Pilung. ¹² Me fithrad fare profet ni pilbithir, ni ga'ar, "Pa' ni ngan e kanawo' e yan riy nnap'an ni chuw?" Miyad yog fare kanawo' ngak ¹³ me yog ngorad ni ngar ted e sedal nga daken e dongki rok. Mar

rin'ed ni aram rogon, me yan u daken fare dongki rok ¹⁴ u daken fare pa' i kanawo' ni be lek fare profet nu Judah me pir'eg ni be par u tan ba ke gek'iy ni oak. Me fith, ni ga'ar, "Mog i gur fare profet nu Judah?"

Me fulweg fare mo'on, ni ga'ar, "I gag."

¹⁵ Me ga'ar ngak, "Moy nga tabnaw ngad abichgow."

¹⁶ Machane me fulweg fare profet nu Judah, ni ga'ar, "Dabiyag ni nggu'un ngom nga tabnaw fa gu fanay e tin ga be t'ufegeg ngay. Ma ku dab gu wa' fa gu unum ban'en ni kam pi' u roy, ¹⁷ ni bochan e keyog SOMOL ngog ndab gu wa' fa gu unum ban'en, ma ku dab gu sul nga tabnaw ko re pa' i kanawo' ni gub riy."

¹⁸ Ma aram me ga'ar fare profet ni pilbithir nu Bethel ngak, "Ma ku gag reb a profet ni bod gur, ma keyog SOMOL ngak ba engel ni nggu piningem ngam un nga tabnaw rog nggu nang salpem." Machane fare profet ni pilbithir e be ban.

¹⁹ Ma aram me un fare profet nu Judah ngak fare profet nib pilbithir nga tafen ngar abichgow.

²⁰ Ma nap'an ni yow ba sabal ko tebel, me yib e thin rok SOMOL ngak fare profet ni pilbithir, ²¹ me tolul ngak fare profet nu Judah, ni ga'ar, "Be yog SOMOL ni gur e dam fol rok ma dam rin' e tin ni yog. ²² Ya, kam sul kam abich u bangi ban'en nike yog ngom ndab mu abich riy. Bochan e ran'ey ma aram e bay nthang e fan rom, ma downgim e dab ni k'eyag u lane taliw ko tabnaw rom."

²³ Nga tomuren ni kar mu'gow ko abich, me tay fare profet ni pilbithir e sedal nga daken e

dongki rok fare profet nu Judah, ²⁴ ma aram me yan. Ma kabeyan u kanawo' me mada'eg ba layon me li' fare layon fare profet nge yim'. Me par e ldow rok u kanawo, me sak'iy fare dongki nge fare layon u barba' i to'oben. ²⁵ Me yib bogi pumo'on u kanawo' mar guyed fare ldow u lan e kanawo', ma bay fare layon ni be sak'iy u to'oben. Mranod ngalan yu Bethel mar weliyed e tin kar guyed.

²⁶ Nap'an ni rung'ag fare profet ni pilbithir murung'agen e ran'ey, me ga'ar, "Ireram fare profet nde fol ko tini yog SOMOL ngak ni nge rin'! Ma aram e ke l'oeg SOMOL e re layon nem ni nge thang e fan rok, nri bod rogon ni yog SOMOL." ²⁷ Ma aram me ga'ar ngak e pi pumo'on ni pifak, "Mu ted e sedal nga daken e dongki rog." Miyad rin' ni aram rogon, ²⁸ ma aram me yan, me yan i pir'eg e ldow rok fare profet ni bay u lane kanawo', ni bay fare dongki nge fare layon ni ka yow be sak'iy u to'oben. Fare layon e dawori longuy fare ldow ma ku dawori li' fare dongki. ²⁹ Me fek fare profet ni pilbithir fare ldow nge tay nga daken keru' fare dongki, me fulweg nga Bethel ni nge mowawnag me k'eyag. ³⁰ Me k'eyag ngalan e taliw ko birook e tabnaw, ma ir nge pi pumo'on ni pifak e ur yor niked, ni be lungurad, "A walageg ni pumo'on, walageg ni pumo'on!" ³¹ Ma nga tomuren ni kan k'eyag me ga'ar fare profet ngak fapi pumo'on ni pifak, "Nap'an ni gu ra yim', mi gimed k'eyageg ngalan e re low ney, ni ngam tedgag nga barba' i charen. ³² Fapi thin ni yog SOMOL ngak ni nge yog nib togopluw ko fare altar nu Bethel mab togopluw nga gubin yang ni yima

meybil riy u lane yochi binaw nu Samaria e rra yib i m'ug nib riyul'."

Denen ni ubchiya' ku Jeroboam

³³ Me Jeroboam ni Pilung nu Israel e ku de pi' keru' ko pi ngongol rok ni kireb miki par ngi i mel'eg e pi'in prist u lan e yug tabnaw ni ngu'ur pigpiggad ko fapi altar nike toy. Demturug e en ni ba'adag ni nge mang reb e prist me yibley nge mang reb. ³⁴ Re denen rok ney ni rin' e ir e girengiy e kireb nga daken e tabaw rok, nge chuw ko gagiyeg me math mit u roy u fayleng.

14

Yam' ni tay fare pagel ni fak Jeroboam

¹ Ngiyal'nem e yib i m'ar Abijah nib mo'on ni fak Jeroboam ni Pilung. ² Me ga'ar Jeroboam ngak le'engin, "Mu thilyeg ya'am nge dabki poyem be', ma ga yan nga Shiloh, ko gin nma par Ahijah ni profet riy, fa'anem ni yog ni gu ra mang pilung nu Israel. ³ Mu feki yan ngak ragag e flowa ni lof, nge boch e kek, nge ba melor i *honey*. Mag fith ngak ko mang e nge buch rok e re pagel ney ni fakdow, mra yog ngom."

⁴ Ma aram me yan fare pin nga tabnaw rok Ahijah u Shiloh. Ma ke malmit Ahijah ya kari pilbithir. ⁵ Ma keyog SOMOL ngak ni bay yib le'engin Jeroboam ni nge fith salpen fak ni pumo'on ngak nike m'ar. Ma keyog SOMOL ngak Ahijah e n'en ni nge yog.

Nap'an ni taw le'engin Jeroboam e ngaram ma ke dake yug be' nag ir. ⁶ Machane nap'an ni rung'ag Ahijah lingan nike yib ko mab, me ga'ar,

“Moy nga naun. Gu manang ni gur le’engin Jeroboam. Mangfan ni ga be dake be’ nigem? Bay e thin ni nggog ngom nde fel’. ⁷ Mman ngamog ngak Jeroboam ni ba’aray e n’en ni be yog SOMOL ni Got rok yu Israel ngak: ‘Kug mel’egem u fithik’ e girdi’ kug tem ni gur e ngu’um gagiyegnag e girdi’ rog ni piyu Israel. ⁸ Kug fek e gagiyeg ko pulung rok e pi’in owchen David kug pi’ ngom. Machane da mur par ni bod e tapigpig rog i David, nrrib yul’yul’ ngog, ir e ma fol ko tin kugog, ma tin nib magan’ug ngay e i rin’. ⁹ Pi denen ni kam rin’ e ba gel e kireb riy ko tin ni i rin’ e pi’in ni ur gagiyeggad ni yad m’on rom. Kam pi’ keru’um ngog ma kam k’aring e damumuw ngog ko pi liyos ni ga be ngongliy nge ya’an bogi ban’en nni ngongliy ko wasey ni yibe tayfan. ¹⁰ Bochan e ran’ey ma aram e bay gu girengiy e riya’ nga daken e gagiyeg ni be tay e tabnaw rom, ma bay gu thang owchen gubin e pumo’on ni owchem, ni ta’reb rogon e pi’in ni kayad bpagel nge pi’in ke pilbithir. Bay gu thirif e tabnaw rom u but’; ngar chuwgad ni bod t’ay e gamanman. ¹¹ Ma demturug reb i chon e tabnaw rom nra yim’ u lan binaw mra longuy e pilis, ma demturug e arorad nra yim’ u daken e tafelfel’ mra longuy e arche’ ni *vulture*. I Gag SOMOL e gu be non.’”

¹² Miki ul ul’ Ahijah ngay nge ga’ar ngak le’engin Jeroboam, “Mu sul nga tabnaw e chiney. Yug nap’an ni ga ra thum’ ngalan fachi binaw, me yim’ fare pagel ni fakam. ¹³ Urngin e girdi’ nu Israel e yad ra yornag miyad k’eyeg. Kemus ni ir u chon e tabnaw rok Jeroboam e yira chibgiliy ni bfel’ rogon, ya kemus ni ir e bm’agan’ SOMOL

ni Got rok yu Israel ngak. ¹⁴ Me SOMOL e bayi tay reb e pilung nga Israel ni bayi thang e gagiyeg rok Jeroboam nge pifak. ¹⁵ Me SOMOL e bayi gechignag yu Israel, ma bayi rur yu Israel ni bod e uchel u mnalul' ni be aw e ran ngay be rur. Bayi pug lik'ngin e girdi' nu Israel u but' ko re nam ney nib manigil nni pi' ngak e pi ga' rorad kakrom, ma bayi weregrad i yan nge pag e Lul' ni Eufrates, ni bochan e kar k'aringed e damumuw ngak ko pi liyos nra ngongliyed ni ya'an fare got ni bpin ni Asherah. ¹⁶ Bayi digey SOMOL yu Israel ni bochan e ke denen Jeroboam ma ke waliy e girdi' nu Israel nga fithik' e denen.”

¹⁷ Me sul le'engin Jeroboam nga Tirzah. Ma yug nap'an ni thum' ngalan tafen, me yim' fare tir. ¹⁸ Me mowawnag e girdi' nu Israel fachi pagel miyad k'eyag, ni bod nike yog SOMOL u l'ugun e tapigpig rok, ni fare profet i Ahijah.

Yam' ni tay Jeroboam

¹⁹ Urngin e yochi ban'en ni rin' Jeroboam ni Pilung, ni pi mael ni i tay nge rogon ni i gagiyeg, e go' kan yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*. ²⁰ I Jeroboam e i pilung ni rliw' nge l'agruw e duw. Me yim' min k'eyag, me Nadab nib mo'on ni fak e ir e mang pilung.

Rehoboam ni Pilung nu Judah (2 Kronics 11:5—12:15)

²¹ Me Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon e aningeg i ragag nge ta'reb e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u lan yu Jerusalem ni ragag nge medlip e duw, ni aram fare binaw ni mel'eg SOMOL u fithik' e pi ganong

nu Israel ni aram e gin ngu'un liyor ngak riy. Chitiningin Rehoboam e Naamah nu Ammon.

²² Ma girdi' nu Judah e ra denengad nib to-gopluw ngak SOMOL ur rin'ed boch ban'en nge thum' ngaru' e tin i rin' e pi chitamangirad kakrom, ngar k'arnged SOMOL ngari damumuw ngorad. ²³ Ra ngongliyed tagil' e tayfan ngak boch e got ni go' bogi ban'en, miyad n'uf yugaf i malang nge bogi pow rok Asherah ni ngu'un tayfan u daken yochi burey ngu tanggin yuke gek'iy nib taglul'. ²⁴ Ma n'en nth'abi kireb riy, e immoy e pumo'on nge ppin ni yad ma pi'rad ni nchuway' ko yungi n'em ni tagil' e tayfan ngak yug boch e got. Girdi' nu Judah e ur rin'ed urngin e pin'en nib tamra' ni i rin' e girdi' nike tulufgrad SOMOL nga wuru' fare nam nnap'an ni be yib yu Israel i yib nga langgin.

²⁵ U lan e bin lal e duw nike gagiyeq Rehoboam me yib Shishak ni Pilung nu Egypt i m'ag e mael nga Jerusalem. ²⁶ Me fek urngin e machaf u lan fare Tempel ngu lan fare naun ni tafen e pilung, nib mu'un fa yungi *shield* ngay ni gol ni ngongliy Solomon. ²⁷ Me ngongliy Rehoboam yungi *shield* ni *bronze* nge tay nga luwan e tinem, me tay chiyen ngak e pi ga' ko salthaw ni yad e ngar guyed ni dabi buch ban'en ko fapi garog ko fare naun rok e pilung. ²⁸ Gubin yay nra yan fare pilung ko fare Tempel, me fek fapi girdi'en e matnag fa yungi *shield* ngar feked i yan ngemu' miyad fulweg ko fare senggil ko matnag.

²⁹ Gubin e tin ni rin' Rehoboam ni Pilung e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*. ³⁰ Ma

ka aram n'umngin nap'an ni i par Rehoboam nge Jeroboam ni dartal gow ko mael. ³¹ Me yim' Rehoboam min k'eyag ngalan fapi low ko yam' ni fen e pilung ni bay u lane Binaw rok David. Fithingan e chitiningin e Naamah nu Ammon, me Abijah nib mo'on ni fak Rehoboam e yan nga luwan nge pilung.

15

Abijah ni Pilung nu Judah (2 Kronics 13:1—14:1)

¹ U lan e bin ragag nge meruk e duw ngay nige gagiyeg Jeroboam ni Pilung nu Israel, me mang Abijah e pilung nu Judah, ² me gagiyeg ni dalip e duw u lan yu Jerusalem. Chitiningin e Maakah ni be' ni bpin ni fak Absalom. ³ Pi denen ni i rin' e chitamngin e ki i rin' ma gathi ri i yul'yul' ngak SOMOL ni Got rok, ni bod rogon ni rin' David ni thangtuw rok. ⁴ Machane bochan David me pi' SOMOL ni Got rok fak Abijah nib pagel ni nge gagiyeg nga tomuren u lan yu Jerusalem mi i ayweg yu Jerusalem ndabi buch ban'en riy. ⁵ I rin' SOMOL e ren'ey ni bochan e i rin' David e tin nib m'agan' SOMOL ngay ma dariy ban'en ni yog ngak ni pag, kemus ni fare oloboch ni ngongliy ngak Uriah nib Hittite. ⁶ Fare mael ni tabab u thilin Rehoboam nge Jeroboam e detal u n'umngin nap'an ni i gagiyeg Abijah. ⁷ Ma gubin e tin kabay ni i rin' Abijah e ni yoloy ngalan e babyor ni fithingan e *Chepin e Pilung nu Judah*.

⁸ Me yim' Abijah min k'eyag u lane Binaw rok David, me Asa nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge pilung.

*Asa ni Pilung nu Judah
(2 Kronics 15:16—16:6)*

⁹ Re duw ni gaman e rliw' e duw nike gagiyeg Jeroboam ni Pilung nu Israel, me mang Asa e pilung nu Judah, ¹⁰ me gagiyeg ni aningeg i ragag nge ta'reb e duw u lan yu Jerusalem. Me Maakah e titaw rok ni be' ni bpin ni fak Absalom. ¹¹ Me Asa e i rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay, ni bod ni i rin' David ni ga' rok kakrom. ¹² Me chuweg u lan e re nam nem urngin e pumo'on nge ppin ni yad ma falchuway' ngorad ma yad ma pigpig ngak yug boch e got ko yung i n'en tagil' e meybil, me n'ag urngin e liyos ni yima meybil ngay ni i ngongliy e tin ni yad bm'on rok e pilung. ¹³ Miki chuweg Maakah ni titaw rok ko fare liw ni chitiningin e pilung, ni bochan e ke ngongliy ba liyos nib sonogor ni ya'an Asherah ni fare got ni bpin. Re liyos nem e th'ab Asa nga but' nge urfiy u lan fare Loway ni Kidron. ¹⁴ Yug aram rogon nde gathay Asa urngin e yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged Got, machane i par nib yul'yul' ngak SOMOL u n'umngin nap'an e yafos rok. ¹⁵ Me tay ngalan fare Tempel urngin e pin'en nike ognag e chitamngin ngak Got, ku arrogon e pi gol nge bogi ban'en nib silber ni ir rok e pi'.

¹⁶ Me Asa ni Pilung nu Judah nge Baasha ni Pilung nu Israel e go' mael e ra tew u n'umngin nap'an ni ur gagiyeggow. ¹⁷ Me yan Baasha i mael ngak yu Judah me tabab i yororiy yu Ramah ni fan

ko mael ni bochan ni nge dabkiyag ni ngu'un yan ngalan yu Judah fa nganib nga wuru'. ¹⁸ Ma aram me fek Asa ni Pilung urngin e silber nge gol nike magey u lan fare Tempel nge fare naun ni tafen e pilung, nge pi' ngak bogi tolang ko salthaw rok ni ngar feked i yan nga Damascus, ngan pi' ngak Benhadad ni Pilung nu Syria, nib mo'on ni fak Tabrimmon nib mo'on ni fak Hezion, ni ba'aray e thin nib cheag ngay: ¹⁹ "Ngad manged ngabang, ni bod rogon e pi chitamangidad. Ba'aray e silber nge gol niba tow'ath ni fanam. Ere chiney e ngam th'ab e tha' romew Baasha ni Pilung nu Israel, ya nge chuweg e yu raba' i salthaw rok u tafnag."

²⁰ Me pining Benhadad ni Pilung e kefel' ko tin keyog Asa me l'oeg e pi tolang ko salthaw rok nge yu raba' i salthaw rorad ni ngar maelgad ko pi binaw nu Israel. Miyad kol e binaw nu Ijon, Dan, Abel Beth Maacah, nge fa gin'en nu to'oben e Lipath ni Galilee, nge ga'ngin yang u tafen yu Naftali. ²¹ Nap'an ni rung'ag Baasha ni Pilung e n'en nike buch, me tal i yororiy yu Ramah ni fan ko mael me yan nga Tirzah.

²² Ma aram me l'oeg Asa ni Pilung e thin nge yan u ga'ngin yang yu Judah ni be yog ngak gubin e girdi', ndariy be' ndabi un ngay, ni go' ngan pi' e ayuw ngan fek fapi malang nge ren nike tay Baasha u Ramah ni i fanay ko yoror nge chuw u rom. Me fanay Asa e pin'ey nge yororiy yu Mizpah ngu Geba, nib binaw ni bay u lan e nug nu Benjamin.

²³ Ma tin kabay niki rin' Asa ni Pilung, ni aram e ngongol rok ni madangdang nge yochi binaw ni

i yororiy ni fan ko mael, e gubin ma go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*. Machane nap'an e ke pilbithir me mugutgut ni bochan bm'ar ni yib nga'ay. ²⁴ Me yim' Asa min k'eyag ngalan fapi low ko yam rok e pilung u lan fare Binaw rok David, me Jehoshafat nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Nadab ni Pilung nu Israel

²⁵ U lan e bin l'agruw e duw ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me Nadab nib mo'on ni fak Jeroboam ni Pilung e ir e mang pilung nu Israel, me gagiyeg ni l'agruw e duw. ²⁶ Me denen nib togopluw ngak SOMOL me waliy yu Israel nga fithik' e denen, ni bod e chitamngin.

²⁷ Baasha nib mo'on ni fak Ahijah, ni be' ko fare ganong ni Issakar, e makath nib togopluw ngak Nadab me thang e fan rok Nadab u nnap'an nike yib nge salthaw rok ra koled fare binaw nu Gibbethon u lan yu Filistia. ²⁸ Ran'ey e buch u lan e bin dalip e duw ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah. Ma aram me yan Baasha nga luwan Nadab nge mang pilung nu Israel. ²⁹ Ma yug nap'an ni mang pilung me tabab i thang e fan rok urngin chon e tabnaw rok Jeroboam. Ni bod rogon e tin yog SOMOL u daken e tapigpig rok, ni fare profet i Ahijah nu Shiloh, urngin chon e tabnaw rok Jeroboam ni yigo' nhang e fan rorad; ri dariy ta'abgayad ni fos. ³⁰ Ran'ey e buch ni bochan e ke pug Jeroboam e damumuw rok SOMOL, ni Got nu Israel, ko pi denen nike ngongliy ma ku ir tapgin yu Israel ni denen.

³¹ Ma urngin e tin kabay niki rin' Nadab e kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. ³² Me Asa ni Pilung nu Judah nge Baasha ni Pilung nu Israel e ur mael gow ngorow ni dariy e tal u n'umngin nap'an ni ur gagiyeggow.

Baasha ni Pilung nu Israel

³³ U lan e bin dalip e duw ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me Baasha nib mo'on ni fak Ahijah e mang pilung u ga'ngin yu Israel, me par u Tirzah ngi i gagiyeg ni rliw' nge aningeg e duw. ³⁴ Me denen nib togopluw ngak SOMOL nge waliy yu Israel nga fithik' e denen, ni bod Jeroboam ni Pilung ni immoy nib m'on rok.

16

¹ Me non SOMOL ko fare profet i Jehu nib mo'on ni fak Hanani ni ba'aray e thin ni yog ni fan ngak Baasha: ² "Ummoy ndariyfam, machane mu gu tem ni gur e ngam gafaliy e girdi' rog nu Israel. Ma ke chiney ma ga be denen ni bod Jeroboam kam waliy e girdi' rog nga fithik' e denen. Pi denen rorad e ke pug e damumuw rog, ³ ma aram e bay gu chuwegem nge tabnaw rom, nri bod rogon nu gu rin' ngak Jeroboam. ⁴ Demturug reb i chon e tabnaw rom nra yim' u lan e binaw mra longuy e pilis, ma demturug e arorad nra yim' u daken e tafelfel' mra longuy e arche' ni *vulture*."

⁵ Ma gubin e tin i rin' Baasha nge urngin e tin i rin u fithik' e muth'an e kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. ⁶ Baasha e yim' min k'eyag u lan yu Tirzah, me fak ni pumo'on i Elah e yan nga luwan nge mang pilung.

⁷ Fare profet i Jehu e ir e pi' SOMOL e re thin nem ngak nib togopluw ngak Baasha nge tabnaw rok ni nge thapeg ni bochan e pi denen ni ngongliy Baasha nib togopluw ngak SOMOL. Ir e k'aring e damumuw ngak SOMOL ni gathi kemus ni bochan e kireb ni i rin', ni bod rogon e tin i rin' Jeroboam ni i Pilung u m'on, machane ku bochan e thang e pogofan rok gubin gathon e tabnaw rok Jeroboam.

Elah ni Pilung nu Israel

⁸ U lan e duw ni rliw' nge nel' ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me mang Elah nib mo'on ni fak Baasha e pilung nu Israel, me yog e thin u lan yu Tirezah ni l'agruw e duw. ⁹ I Zimri, nreb e tolang ko salthaw rok nib milfan baley ko fapi *chariot* rok e en ni pilung ngak, e makath nib togopluw ngak Elah. Me yan i reb e rran u lan yu Tirezah, ma be chingnag Elah u lan e tabnaw rok Arza, ni ir e ma guy fare naun ni tafen e pilung. ¹⁰ Me yib Zimri ngalan fare naun, nge yib i thang e fan rok Elah, me fek luwan nge par ni ir e pilung. Ran'ey e buch u lan e duw ni rliw' nge medlip ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah.

¹¹ Yug nap'an e pilung Zimri me thang e fan rok gubin chon e tabnaw rok Baasha. Gubin e pumo'on ni girdi'en nge fager rok ma yi go' thang e pogofan rorad. ¹² Ma aram me yan i aw nrogon nike yog SOMOL nib togopluw ngak Baasha u l'ugun fare profet i Jehu, i Zimri e thang e fan rok ga'ngin fare tabnaw rok Baasha. ¹³ Ni bochan e yad be tayfan yug boch e got ma ku bochan e yad be waliy yu Israel nga fithik' e denen, i Baasha nge

Elah ni fak ni pumo'on e ra k'arngew e damumuw ngak SOMOL, ni fare Got rok yu Israel. ¹⁴ Gubin ban'en ni i rin' Elah e ni yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*.

Zimri ni Pilung nu Israel

¹⁵ U lan e duw ni rliw' nge medlip ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me Zimri e i yog e thin ni medlip e rran u lan yu Tirzah. Fa yu raba' i salthaw nu Israel e ra m'aged e mael ko fare binaw nu Gibbethon u lan yu Filistia, ¹⁶ ma nap'an rrung'aged nike makath Zimri nib togopluw ngak e en ni pilung ma ke thang e fan rok, ma aram u rom e roged riy ni fare ga' ko salthaw rorad i Omri e ir e nge pilung u Israel. ¹⁷ Omri nge yu raba' i salthaw rok e ra chuwgad u Gibbethon ngranod ra m'aged e mael nga Tirzah. ¹⁸ Nap'an ni guy Zimri ni nge waer fare binaw, me yan nga langgin e yoror ni fan ko mael ko fare naun ni tafen e pilung, me yip' e nify ko fare naun, me yim' u fithik' e daramram. ¹⁹ I buch e ran'ey ni bochan e i denen nib togopluw ngak SOMOL. Ni bod rogon e denen ni i rin' Jeroboam, miki kirebnag laniyan' SOMOL ko pi denen rok miki waliy yu Israel nga fithik' e denen. ²⁰ Gubin e tin kabay ni rin' Zimri, nib dachug ko fare makath ni tay e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*.

Omri ni Pilung nu Israel

²¹ Me ruw raba' e girdi' nu Israel: bochi yad e ba'adag ni nge mang Tibni e pilung nib mo'on ni fak Ginath, ma bochi yad e ba'adad Omri. ²² Me tomuren, ma tin ni fol ngak Omri e ra gelgad; me yim' Tibni me mang Omri e pilung. ²³ Ere u lan

e re duw ni guyey nge ta'reb ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me mang Omri e pilung nu Israel, me gagiyeg ni ragag nge l'agruw e duw. Nel' ni som'on e duw e gagiyeg u Tirzah, ²⁴ ma aram me chuw'iy fachi burey nu Samaria nga 6,000 yang e silber rok fare mo'on ni fithingan e Shemer. Me yororiy Omri fachi burey, me ubung bochi binaw u rom, me tunguy fithingan ni Samaria, ni aram e bod fithingan Shemer, ni facha' ni immoy ni tafen e chi burey nem.

²⁵ Me denen Omri nib togopluw ngak SOMOL nib thum' ngaru' rok e pi'in ku ur gagiyeggad. ²⁶ Bod Jeroboam ni immoy ni bm'on rok, i k'aring e damumuw ngak SOMOL, ni fare Got nu Israel, ni bochan e pi denen rok nge ir ni i waliy e girdi' nga fithik' e denen nge tayfan ni i tay ngak yug boch e got. ²⁷ Gubin e tin kabay ni i rin' Omri nge urngin e pin'en ni i thognag e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. ²⁸ Me yim' Omri min k'eyag u Samaria, me Ahab nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Ahab ni Pilung u Israel

²⁹ Lan e bin guyey nge meruk e duw ko gagiyeg nike tay Asa ni Pilung nu Judah, me mang Ahab ni fak Omri e pilung nu Israel, me par u Samaria ngi i gagiyeg ni rliw' nge l'agruw e duw. ³⁰ Mi i denen nib togopluw ngak SOMOL, ni kab gel e kireb rok ko pi pilung ni yad ba m'on rok ko pilung u Israel. ³¹ Gathi kemus ni i rin' e kireb ni i rin' Jeroboam ni Pilung; ya ki leay Jezebel, ni fak Ethbaal ni Pilung nu Sidon, me un i tay fan Baal. ³² Me toy ba tempel ni fan ngak Baal u Samaria, me

ngongliy ba altar ni fan ngak, me tay ngalan e re tempel nem. ³³ Miki suweg ba ley i gek'iy ngalang me tay nib machmach ni ngu'un tayfan fare got ni bpin riy ni Asherah fithingan. Kireb ni i ngongliy e k'aring e damumuw ngak SOMOL ni Got nu Israel, ya ba pire' e kireb ni ngongliy ngak urngin e pilung nu Israel ni yad ba m'on rok. ³⁴ Ngiyal' ni ir e be gagiyeg me Hiel nu Bethel e ngongliy rogon bayay fare binaw nu Jeriko. Fa'ani tay pa' ko maruwel, me yim' Abiram ni bin nganni' i fak ni pumo'on, ma fa'ani ngongliy rogon e pi garog nu Jeriko, me yim' Segub, ni bin th'abi bitir i fak ni pumo'on, ni bod rogon ni yi'iy nag SOMOL u l'ugun Joshua ni fak Nun.

17

Elijah nge n'uw ndaki aw

¹ Elijah ni fare profet ni be' u Tishbe u lan yu Gilead e ga'ar ngak Ahab ni Pilung nu Israel, "U fithingan SOMOL ni fare Got nu Israel ni be par nib fos, ni gag e tapigpig rok, e nggog ngom ni bayi par ndakuriy e wa'angachal nge n'uw u lan l'agruw fa dalip e duw, nge mada' ko ngiyal' ni bay fin gog."

² Me ga'ar SOMOL ngak Elijah, ³ "Mu chuw u roy ngam man ko ngek ngam mith nga to'oben fare lul' ni Kerith fithingan u ba' ni ngek e lul' ni Jordan. ⁴ Ran ni ngam unum e bay um fek ko re lul' nem, ma kugog ngak e arche' ni gapl'uw ni ngu'ur feked e ggan i yib ngom."

⁵ Me fol Elijah ko tin keyog SOMOL ngak ni nge rin', me milekag nge yan i par nga to'oben fare lul' ni Kerith fithingan. ⁶ Mi i unum e ran ko re lul' nem, mi i fek e arche' ni gapl'uw e flowa nge ufin i yib ngak ni gubin e kadbul nge blayal'. ⁷ Me munmun me m'ay e ran ko fare lul' ni bochan e dakir aw e n'uw.

Elijah nge fare pin nu Zarefath nike yim' e pumo'on rok

⁸ Me ga'ar SOMOL ngak Elijah, ⁹ "Mman ko binaw nu Zarefath nib chugur nga Sidon ngam par u rom. Kugog ngak be' ni bpin u rom nike yim' figirngin ni ngi i pi' ganam." ¹⁰ Me yan Elijah nga Zarefath, ma fa'ani yib ko garog ko binaw me guy be' ni bpin nike yim' e pumo'on rok ni be mogow l'ud. Me ga'ar Elijah ngak, "Wenig ngom, mfek e ran i yib nggu unum." ¹¹ Ma nap'an ni yan ni nge fek me ga'ar ngak, "Wenig ngom, ku mfek e flowa nggu way."

¹² Me fulweg ni ga'ar, "U fithingan SOMOL ni be par nib fos ni ir e Got rom e nggu micheg ngay ndariy e flowa rog. Kemus ni ta'ab gogow e flowa ni bay u lan baraba' i ban'en nge buchu'uw i gapgep ko *olive* ni bay u lan ba rume'. Kugub ngaray ni gu be mogow l'ud ni nggu fek nga tabinaw rog ni nggu lith e chu'uw i flowa nem nggu wew ba pagel ni fakag. Kemus e chu'uw i ggan ni nggu wew, nge mu' ma aram e nggu m'ow."

¹³ Me ga'ar Elijah ngak, "Dab mu rus, mman ngam ngongliy e ggan romew, machane som'on e ngam fek e chu'uw i flowa ni bay rom ngam ngongliy ba flowa riy nib achig ma ga fek i yib

ngog, ma tin ke magey riy e ngam ngongliy rogon ngam kew fakam. ¹⁴ Ya SOMOL ni Got rok piyu Israel e ke ga'ar, 'Re raba' i n'em e dabi m'ay e flowa riy, ma re rume' nem e dabi m'ay e gapgep riy u m'on ko rofen ni gag SOMOL e bay gu pi' e n'uw nge yib'."

¹⁵ Me yan fare pin nge rin' ni bod nike yog Elijah ngak, miyad par ni gubin e rran ni ba gaman garad. ¹⁶ De m'ay e flowa u lan fare raba' i n'em, ma de m'ay e gapgep u lan fare rume', ni bod ni micheg SOMOL ngak fare pin u l'ugun Elijah.

¹⁷ Me munmun me yib e m'ar ngak fare pagel ni fak fare pin; mi i ubchiya' i yan, me munmun ma daki pogofan. ¹⁸ Me ga'ar ngak Elijah, "Gur e girdi' rok Got, mang ni kam rin' e biney e pa' ngog? Mog, mub ngaray ni ngam puguran e denen rog ngak Got ya nge yim' fakag?"

¹⁹ Me ga'ar Elijah, "Mpi' fakam ngog." Me fek fare pagel u pa' fare pin me fek i yan ko thal ni lang e naun ko re senggil ni be par riy, me yan i tay nga daken e chob. ²⁰ Me meybil ni ba ga' laman ni ga'ar, "SOMOL ni Got rog, mangfan ni kam pi' e biney e gafgow ni ba ga' ngak e re pin ney nike yim' e pumo'on rok? Ya rib gol nga rogon ni be ayuwegneg, ma kam thang e pogofan rok fak!" ²¹ Me yan Elijah i palpal nga daken fachi pagel ni dalip yay nge meybil ni ga'ar, "SOMOL ni Got rog, mfulweg e pogofan rok e re tir ney!" ²² Me fulweg SOMOL taban e meybil rok Elijah; me pogofan fare tir bayay nike fos.

²³ Me fek Elijah fare tir ko thal ni but' nge pi' ngak e chitiningin, me ga'ar ngak, "Mu sap, ke fos

fakam!”

²⁴ Me fulweg fare pin ni ga’ar, “Chiney e kug nang ni gur be’ ni girdi’ rok Got, ma riyul’ nma non SOMOL u l’ugunam!”

18

Elijah nge fapi profet rok Baal

¹ Me yan i bingyal’ u lan e bin dalip e duw ni daki aw e n’uw, me ga’ar SOMOL ngak Elijah, “Mman ngam m’ug ngak Ahab ni Pilung, ya bay gu pi’ e n’uw nge yib.” ² Me yan Elijah.

Ma kari gel e uyongol u Samaria e ngiyal’nem, ³ me pi’ Ahab e thin nge yan ngak Obadiah nge yib, ya ir e be ayuweg urngin ban’en u tafen Ahab ni Pilung. Obadiah e be’ ni bay madgun SOMOL u wan’ ma ba yul’yul’ ngak, ⁴ ere nap’an ni be thang Jezebel e pogofan ko pi profet rok SOMOL, me mithag Obadiah ra’ay i yad ngalan e yiy, nra reb e yiy me tay wugem i yad ngay mi i pi’ e ggan nge garbod ngorad. ⁵ Me ga’ar Ahab ngak Obadiah, “Ngdarow ngad lekgew urngin e alublub nge lul’ ko re nam ney ngad guyew ko gadow ra pir’eg e pan u bang nra gaman e os nge gamanman ni *mule* riy ya nge siy kur m’ad, ma sana ra yan i aw ndab kud li’ed boch e tirodad e gamanman.” ⁶ Miyow duwgiliy e gin ni nge bagayow me lekag ko fare nam, miyow wear nge bagayow me sor ngabang.

⁷ Ma nap’an ni be yan Obadiah, miyow mada’ Elijah. Me poy Elijah, me siro’ ngak Elijah me fith ngak ni ga’ar, “Mog, ri gur Elijah?”

⁸ Me fulweg ni ga’ar, “I gag Elijah. Mman ngamog ngak fare pilung ni masta rom ni gu bay u roy.”

⁹ Me fulweg Obadiah ni ga'ar, "Be mang e kug bucheg ni kam leamnag ni ngam teg nga thathren e riya' nge thang Ahab ni Pilung e pogofan rog?"
¹⁰ Gu be micheg u p'eowchen SOMOL ni be par nib fos, ni ir e Got rom, ni en ni pilung e ke gayem u gubin e nam u fayleng. Ma yira yog ngak u reb e nam nda mmoy u rom me yog ni pilung ko fare nam e ngari micheg ndawor ni piri'egem u rom. ¹¹ Ere mog, ga ba'adag ni nggu wan gguy nggog ngak ni ga bay u roy? ¹² Fa'anra gu wan me yib SOMOL nge fekem ngabang ndariy be' ni manang, me di'in? Fa gu wan gog ngak Ahab ni ga bay u roy me yib ma de piri'egem, ma nge thang e pogofan rog. Dab mpag talin ni ug par ni bay madgun SOMOL u wun'ug ma gub yul'yul' ngak ni ka nap'an ni gub bitir ke mada' ko chiney. ¹³ Mog, dawor mu rung'ag ni fa ngiyal'nem ni be thang Jezebel e pogofan ko pi profet rok SOMOL ma ra'ay i yad e gu mithag ngalan e yiy ni yad l'agruw ulung nra reb e ulung ma wugem, mu ug pi' garad nge garbod rorad? ¹⁴ Ere uw rogon ni kamog ngog ni nggu wan gu weliy ngak e en ni pilung ni ga bay u roy? Ya mmudugil nra thang e pogofan rog!"

¹⁵ Me fulweg Elijah ni ga'ar, "Nggu micheg ngom u fithingan SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni gag e tapigpig rok, ni bay gu m'ug ngak e en ni pilung e daba'."

¹⁶ Me yan Obadiah ngak Ahab ni Pilung nge weliy ngak, me yib Ahab ni ngar mada'gow Elijah.
¹⁷ Fa'ani guy Ahab Elijah me ga'ar ngak, "Mog, ri gur fa'anem ni ba ga' e gafgow ni kam tay ngak yu Israel?"

¹⁸ Me ga'ar Elijah, "Gathi gag e kug gafgownag yu Israel, ya gur, ni gur nge chitamam. Dakumur folgow ko thin rok SOMOL ma gimew be tayfan fapi liyos ni ya'an Baal. ¹⁹ Chiney e ngamog ngak urngin e girdi' nu Israel ni nggu mada'gad ko burey ni Karmel. Ngam pining fare 450 i profet rok Baal nge fare 400 i profet rok Asherah, ni Jezebel ni le'engim e be pi' garad."

²⁰ Me ulunguy Ahab urngin piyu Israel nge fapi profet rok Baal ko burey ni Karmel. ²¹ Me yan Elijah ngorad me ga'ar, "Uw n'umngin nap'an ni ngam pired mfin gimed duwgiliy lanin'med! Fa'anra SOMOL e ir Got, mi gimed fol rok; ma fa'anra Baal e ir e Got, mi gimed fol rok!" Me par e girdi' nda rogned ta'ab bugithin. ²² Me ga'ar Elijah, "Kemus ni gag e kug magey ni profet rok SOMOL, machane 450 e pi profet rok Baal. ²³ Ngan fek l'agruw e garbaw ni pumo'on i yib; mi ni pag fapi profet rok Baal ngar feked reb ngar li'ed ngar th'eth'abed ngar ted nga daken e l'ud, machane dab rup'ed e nifiy ngay. Ma ku aram e n'en ni bay gu rin' ko fa bin nike magey e garbaw. ²⁴ Me meybil e pi profet rok Baal ngak, mu gu meybil ngak SOMOL, ma arorow nra pag e nifiy ngay, ni aram e ke fulweg taban e meybil, e ir Got."

Me tolul e girdi' ni aram e kar pininged e kefel' ngay.

²⁵ Me ga'ar Elijah ngak e pi profet rok Baal, "Gimed e gimed ba yo'or, ere gimed e som'on ni ngam feked reb e gal garbaw nir ngam ngongliyed rogon. Mi gimed meybil ngak e biromed e got, machane dab mup'ed e nifiy ko l'ud."

²⁶ Miyad fek fare garbaw ni ka ni feki yib ngorad ngar ngongliyed rogon, miyad meybil ngak Baal nge mada' ko misiw'. Miyad tolul ni lungurad, "Baal, mfulweg taban e meybil romad!" Miyad par ni yad be churu' ma yad be liyeg fare altar ni kar ubunged, machane de fulweg Baal taban e meybil rorad.

²⁷ Fa'ani misiw' me par Elijah ngi i moning ngorad ni be ga'ar, "Mu ga' nigned lammed ko meybil! Ya sana bay ban'en ni be learnag nib gel, fa ke yan ngabang ni nge pithig rogon, ara ke yan ko milekag! Fa reb e be mol ndabisiy ni ngam puged!" ²⁸ Me meybil fapi profet ni kar ga' nigned lamrad, ma yad be rasey dowrad ko saydon nge yar nrogon ni yad ma rin' ngar malukgad ko racha'. ²⁹ Miyad par ni yad be non ni ba ga' lamrad nge thig e yal'; machane de yib e fulweg ko meybil rorad, ma da nrung'ag ba lam ni non. ³⁰ Me ga'ar Elijah ngak e girdi', "Mu chuchugurgad ngog," miyad mu'ulung nga charen ni karon'ed nga longob. Me tabab Elijah i ubung fare altar rok SOMOL ni fa'an nni buthug. ³¹ Me fek ragag nge l'agruw i malang, nra reb ma fan ngak fare ragag nge l'agruw i ganong ni yad e pi'in owchen Jakob, ni fare mo'on ni tunguy SOMOL Israel ngak. ³² Pi malang nem e ubung bayay fare altar rok SOMOL ngay. Me ker wol' e ran nib liyeg fare altar nra taw gonap'an aningeg e gallon e ran ngay. ³³ Me tay e l'ud nga daken fare altar, me th'eth'ab fare garbaw nge tay nga daken fapi l'ud. ³⁴ Me ga'ar, "Mu suguyed aningeg e rume' ko ran ngam pu'oged nga daken e pi ufin e garbaw nir ni ngan

pi' ni maligach nge pi l'ud nir.” Miyad rin', me ga'ar, “Kum rin'ed bayay ni bod fa yanem.” Miyad rin' ni bod nike yog. Me ga'ar, “Ku bayay.” Miyad rin'. ³⁵ Me yib e ran u daken e altar nga but' nge suguy fare wol' e ran nib liyeg fare altar.

³⁶ Fa'ani taw ko ngiyal' ni yima pi' e maligach riy ko mithig yal', me yib Elijah ko fare altar nge meybil ni ga'ar, “SOMOL ni gur fare Got rok Abraham nge Isak nge Jakob, mmicheg e chiney ni gur fare Got rok yu Israel, me gag e tapigpig rom ma urngin e pin'ey e kug ngongliy ni bod ni kamog ngog. ³⁷ SOMOL, mfulweg taban e meybil rog, wenig ngom, mfulweg, ya nge nang e pi girdi' ney ni gur SOMOL e gur e Got, ni gur e ngam fulwegrad ngom.”

³⁸ Me pag SOMOL e nifiy u lang ko fare altar, me urfiy fare maligach, nge fapi l'ud, nge fapi malang, nge gowel e but' me m'ay fapi ran u lan fare wol' e ran nib liyeg fare altar. ³⁹ Fa'ani guy e girdi' e ren'em miyad paraw nga but' ma yad be non ni ba ga' lamrad ni be lungurad, “I SOMOL e ir e Got; kemus ni SOMOL e ir e Got!”

⁴⁰ Me ga'ar Elijah ngak e girdi', “Mu koled fapi profet rok Baal nge dabi mil ta'bagayad!” Miyad kol fapi profet ni gubin, me fekrad Elijah ko fare lul' ni Kishon fithingan nge thang e pogofan rorad.

N'uw ni aw bayay

⁴¹ Me ga'ar Elijah ngak Ahab ni Pilung, “Mman e chiney ngam abich, ya kug rung'ag lingan e n'uw ni nge yib.” ⁴² Ma fa'ani yan Ahab ni nge abich, me yan Elijah nga daken p'ebugul e burey ni Karmel, me yan i siro' nge mada' lolugen nga thilin bugun.

⁴³ Me ga'ar ngak e tapigpig rok, "Mman ngam sap nga maday."

Me yan fare tapigpig nge sul me ga'ar, "Dariy ban'en ni kug guy." Medlip yay ni yog Elijah ngak ni nge yan nge changar. ⁴⁴ Yay ni medlip e sul me ga'ar, "Kug guy bochi yang i manileng ni be yib u fithik' e day ngalang nde ga' nga rifrifen pa' be'."

Me ga'ar Elijah ngak fare tapigpig rok, "Mman mu guy Ahab ni Pilung ngamog ngak ni nge af nga *chariot* nge sul nga tafen, ya richey ma dakiyag ni bochan e n'uw."

⁴⁵ Ma de n'uw nap'an me chap lanelang, me yib e nifeng, me aw e n'uw nib ga'. Me af Ahab nga karrow rok nge sul nga Jezreel. ⁴⁶ Me yib gelngin SOMOL ngak Elijah, me bachiy e mad rok nga lukngun nge mil nge m'on rok Ahab nge yib i mada' ko mathil u Jezreel.

19

Elijah u daken e burey ni Sinai

¹ Me weliy Ahab ni Pilung ngak Jezebel ni le'engin urngin e tin ke rin' Elijah, nge rogon nike thang e pogofan rok urngin fapi profet rok Baal.

² Me pi' Jezebel e thin nge yan ngak Elijah ni ga'ar, "Mang e yigi gad e pi got pa'rad ngog nggum' ni fa'anra yan i taw ko ngiyal'ney gabul ma dawor gu rin' ngom e n'en ni kam rin' ngak fapi profet." ³ Me rus Elijah, me mil nike milnag e pogofan rok; me un fare tapigpig rok ngak ngranow nga Beersheba ni bay u lan yu Judah.

Me pag fare tapigpig rok u rom, ⁴ me yan Elijah u but' ni reb e rran ni be sor i yan nga daken e

ted. Me tal nga tan ba ke gek'iy ko gin nib tagalul', ngi i athpeg u wan' ni manga yigi yim'. Me meybil ni ga'ar, "SOMOL, re gafgow ney ni aray ga'ngin e dabkiyag rog. Mfek e pogofan rog, ya kabfel' ni nggum'!"

⁵ Me pag ir nga but' u tan fare ke gek'iy me mol. Me gin nike yib ba engel i math ngak me ga'ar, "Mu od ngam abich." ⁶ Me chachangar Elijah me guy ba flowa nge ba rume' i ran ni bay u to'oben lolugen. Me abich me garbod, me sul nge pag ir nga but' nge mol. ⁷ Me sul fare engel rok SOMOL me pug bayay ni ga'ar, "Mu od ngam abich, ya ba n'uw e kanawo' ni ngam man riy." ⁸ Me suwon Elijah, nge abich me garbod, me pi' e re ggan nem gelngin nge yag ni yan u but' ni aningeg i ragag e rran nge mada' nga Sinai, ni fare burey nib thothup. ⁹ Me yan ngalan ba yiy u rom nge par riy e re nep' nem.

Me gin nike ga'ar SOMOL ngak, "Elijah, mang e ga be rin' u roy?"

¹⁰ Me fulweg ni ga'ar, "SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rom, ka faram i yib ke mada' ko chiney ni kemus ni gur e gu be pigpig ngom, machane girdi' nu Israel e kar th'abed e m'ag u thilmed, ma kar buthuged e pi altar rom, ma kar thanged e pogofan rok urngin e pi profet rom. Kemus ni gag e kug magey, ma yad be guy rogon ni ngar thanged e pogofan rog."

¹¹ Me ga'ar SOMOL ngak, "Mman nga wean nga mub mu sak'iy nga p'eowcheg u p'ebugul e re burey ney." Me yib SOMOL nge yan nib chugur ngak, me pi' bangi nifeng nib gel nib gel nge yib nge rurug fare burey me bilbilig e war, machane

de moy SOMOL u fithik' e re gi nifeng nem. Me tal fa gi nifeng ndaki thow, me yib ba durru', machane de moy SOMOL u fithik' e re durru' nem. ¹² Me chuw fare durru' me yib ba nifiy, machane de moy SOMOL u fithik' e re nifiy nem. Me chuw fare nifiy me yib ba lam ni be kathkath.

¹³ Fa'ani rung'ag Elijah fare lam me upunguy owchen ko thal ni wuru' e mad rok, me yib nga wean nge yib i sak'iy nga langan fare yiy. Me ga'ar ba lam ngak, "Elijah, mang e ga be rin' u roy?"

¹⁴ Me fulweg ni ga'ar, "SOMOL ni Got, ni Gubin ma Rayag Rom, ka faram i yib ke mada' ko chiney ni kemus ni gur e gu be pigpig ngom, machane girdi' nu Israel e kar th'abed e m'ag u thilmed, ma kar buthuged e pi altar rom, ma kar thanged e pogofan ko urngin e pi profet rom. Kemus ni gag e kug magey, ma yad be guy rogon ni ngar thanged e pogofan rog."

¹⁵ Me ga'ar SOMOL, "Mu sul ngam man nga daken e ted nib chugur nga Damaskus, ma ga yan ngalan e re binaw nem ngam liyef e gapgep nga lolugen Hazael nge mang pilung nu Syria, ¹⁶ nge Jehu nib mo'on ni fak Nimshi nge mang pilung nu Israel. Mu kum liyef e gapgep nga lolugen Elisa ni fak Shafat ni be' u Abel Meholah nge yan nga luwam nge mang profet. ¹⁷ En nra thay rok Hazael e bayi thang Jehu e pogofan rok, ma en nra thay rok Jehu e bayi thang Elisa e pogofan rok. ¹⁸ Ma bay gu tay 7,000 e girdi' u Israel ndab ni thang e pogofan rorad, ni urngin e pi'in yad ba yul'yul' ngog ndawor ra siro'gad ngak Baal ara ra farayed owchen fare liyos ni ya'an."

Thin ni taw ngak Elisa

¹⁹ Me yan Elijah me pir'eg Elisa ni be maruwel ko garbaw ni pumo'on be gi' e but'; ragag nge l'agruw wu' e garbaw e bay nga m'on rok ma wu' ni tomur e be maruwel ngay. Me luf Elijah wuru' e mad rok nib n'uw nge yin' nga daken Elisa. ²⁰ Me pag Elisa fapi garbaw, me lol'oeg Elijah, me ga'ar, "Ngggu wan gu faray owchen e chitamag nge chitinag nggu fingichiyrow, mu gub ngdarow."

Me ga'ar Elijah, "Mman ngamub. Ya dab gu talegem!"

²¹ Me yan Elisa i li' fa wu' rok e garbaw, nge lith e ufin riy, ni yoke ko fa gal garbaw e mang lud' riy. Me pi' fapi ufin ngak e girdi' ngar longuyed, me yan nge un ngak Elijah ngi i ayuweg.

20

Mael nga Syria

¹ Me kunuy Benhadad ni Pilung nu Syria urngin e yu raba' i salthaw rok, ma ragag nge l'agruw e tayugang' ni ku ra pi'ed e ayuw ngak ko pi os nge pi *chariot* rorad. Me yan Benhadad nge m'ag e mael nga Samaria, nge cham ngay. ² Me l'oeg e pi tamal'og ngalan fare binaw ngak Ahab ni Pilung nu Israel ni nge lungurad ngak, "Be yog Benhadad ni Pilung ni ³ ngam pi' ngak e silber nge gol rom, nge pi le'engim nge pifakam."

⁴ Me fulweg Ahab, ni ga'ar, "Nog ngak e pilung rog i Benhadad ni sorok riy ni gag nge gubin ban'en rog e go' ba milfan ngak." ⁵ Me ta'boch me sul fapi tamal'og ngak Ahab ni kar feked reb e thin nike yog Benhadad: "Kug l'oeg e thin ke

yib ngom ni ngam pi' e pi silber nge gol, nge pi le'engim nge pifakam ngog. ⁶ Machane chiney, e bay gu l'oeg e pi tolang ko salthaw rog ngar ribiyed e naun rom ko pilung nge pi naun rok e pi tolang ko salthaw rom, ngar feked urngin e tin yad be leamnag nib t'uf ma ba tolang puluwon. Gonap'an e ra ngiyal'ney gabul ma kar tawgad e ngar."

⁷ Me pining Ahab ni Pilung urngin e tayugang' ko fare nam nga tafen, me ga'ar, "Gimed be guy nre mo'on ney e ba'adag ni nge gafgow nagdad. Ke pi' e thin ke yib ngog ni be yog ni nggu pi' pi le'engig nge pifakag, nge silber nge gol, ma kugog e kefel' ngay."

⁸ Me fulweg e pi tayugang' nge girdi', ni lun-gurad, "Dab mmotoyil ngak; ma dab mu m'ing ngak."

⁹ Ma aram me fulweg Ahab e thin ngak fapi tamal'og rok Benhadad, ni ga'ar, "Mogned ngak e ga' rog ni fare pilung ni kug fol ko bbug ni som'on e thin rok, machane dabiyag ni nggu fol ko bbug ni migid."

Me yan fapi tamal'og ma aram mu kur feked reb e thin i yib ¹⁰ rok Benhadad: "Gu ra fek urngin e pumo'on ni ba gaman ni nge gathay e re binaw rom nir miyad fek chabungen ngalan pa'rad. Mang e yigi li'eg e pi got nggum' ni fa'anra dab gu rin'."

¹¹ Me fulweg Ahab ni Pilung, ni ga'ar, "Mog ngak Benhadad ni bin riyul' e salthaw e ra i yog nib sorok u tomuren e mael, ma gathi m'on riy."

¹² Me taw e fulweg rok Ahab ngak Benhadad u nnap'an ni yad bay fapi tayugang' ni yad be unum

u lan e pi *tent* rorad, me yog ko salthaw rok ni ngar flaged rograd ngar chamgad ko fare binaw, ma aram e ra bagyad me yan nga tagil’.

¹³ Ngiyal’nem me yan ba profet ngak Ahab ni Pilung, me ga’ar ngak, “Be ga’ar SOMOL, ‘Dab mu rus nga ga’ngin e raba’ i salthaw nem! Bay gu tem ngam gel ngak e daba’, ma bay munang ni gag SOMOL.’”

¹⁴ Me fith Ahab ngak ni ga’ar, “Mini’ e nge girengiy e mael?”

Me fulweg fare profet, ni ga’ar, “Be yog SOMOL ni pi salthaw ni kab pagel ni yad bay nga tanpa’ e pi governor u bang e nug ngu bang e yad e ngar girngiyed e mael.”

Me fith fare pilung ni ga’ar, “Me mini’ e nge gafaliy rogon e re mael nem?”

Me fulweg fare profet, ni ga’ar, “I gur.”

¹⁵ Aram me pining fare pilung e tin pagel e salthaw ni yad bay u tan pa’ e pi governor u bang e nug ngu bang, ma yad 232 u gubin. Ma aram me pining fa raba’ i salthaw nu Israel, ni yad 7,000 u gubin.

¹⁶ Me tabab fare mael ko misiw’, ko ngiyal’ nike chingnag Benhadad nge fa guyey nge l’agruw i tayugang’ u lan e pi *tent* rorad. ¹⁷ Me yan fapi salthaw ni kab pagel nga m’on ni som’on. Me yib e pi tadamit ni l’ograd Benhadad ngarbad rogned ngak ni bay ba ulung i salthaw ni karbad u lan yu Samaria i yib. ¹⁸ Ma ga’ar, “Mmarod mu koledrad ngam fekedrad i yib ni kayad bfos, ndemturug ko karbad ni mael fa karbad ni gapas.”

¹⁹ Me girengiy fapi salthaw ni pagel fare mael, me lay fa raba’ i salthaw nu Israel, ²⁰ ra bagyad

me li' nge yim' e re mo'on rchamgow. Me mil e pi Syrian, ni be tuluftrad e pi salthaw nu Israel, machane me thay Benhadad nge yan u os, nike un boch girdi'en e yan u os ngak. ²¹ Me yan Ahab ni Pilung nga daken e flang, nge kol e pi os nge pi *chariot*, me thang e fan rok e pi Syrian ni rib gel e gafgow ni tay ngorad.

²² Ma aram me yan fare profet ngak Ahab ni Pilung me ga'ar, "Musul ngam gelnag gelngin e yu raba' i salthaw rom mag fal'eg i t'ar liben e tin ngam rin', ni bochan e fare pilung nu Syria e ku ra yib ni mael bayay u nap'an e *spring*."

Yay ni l'agruw ni yib yu Syria ni Mael

²³ Me ga'ar e pi totang ko salthaw rok Benhadad ni Pilung ngak, "Fapi got rok yu Israel e bogi got ko pi burey, aramfan nike gel e piyu Israel ngodad. Machane ri gadad ra gel ngorad ni fa'an gadad ra cham ngorad u lan e yungi tafelfel'. ²⁴ Chiney e ngam chuweg fa guyey nge l'agruw i tayugang' ko liw rorad magon' nga luwrad fapi tolang ko salthaw. ²⁵ Ma aram mag pining barba' i salthaw nib ga' ni bod fa ba'nem ni kar paged gur, ni ku ta'reb urngin e os nge *chariot* rorad. Bay da chamgad ngak piyu Israel u lan e yungi tafelfel', ma yaney e gadad ra gel ngorad."

Me pining Benhadad ni Pilung e kafel' ngay me fol ko fonow rorad. ²⁶ Me bin migid e *spring* me pining nga ta'bang e pi salthaw rok me un ngorad ngranod ko fare binaw nu Afek ni ngar chamgad ngak piyu Israel. ²⁷ Piyu Israel e rabad nga ta'bang ngar faleged rogon e talin e cham rorad mranod ra fal'egged rograd ni yad l'agruw raba' u but' ni yad

ba sabliy e pi Syrian. Piyu Israel e yad bod ya'an ruwoch ulung i kaming u puluwon e pi Syrian, ni kar garargad kar faned daken barba' e binaw.

²⁸ Me yan ba profet ngak Ahab ni Pilung me ga'ar, "Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL: 'Bochan ni be yog e pi Syrian ni gag e got ko yochi burey ma gathi gag ba got nu daken e yungi tafalfel', ma aram e bay gu gel nagem ko fare raba' i salthaw rorad nib ga', me gur nge girdi' rom e bay mu nanged ni Gag SOMOL.' "

²⁹ Ma medlip e rran ni par e pi Syrian nge piyu Israel u tagil'rad ni yad ba changar ngorad. Me rofen ni medlip ngay miyad tababnag e cham, me thang yu Israel e fan rok ra'ay bbiyu' e salthaw nu Syrian. ³⁰ Ma pi arorad ni magach ni kabfos e ra milgad ngalan fare binaw nu Afek, me puth e pi yoror ko fare binaw nga daken rliw' nge medlip bbiyu' i yad.

Ma ku errogon Benhadad niki mil ngalan fare binaw nge yan i mith ngalan ba senggil ni bay u tabgul u ba naun. ³¹ Me yan e pi tolang ko salthaw rok ngak me lungurad ngak, "Kug rung'aged ni fapi pilung nu Israel e yad ba murunguy. Mu pi' mat'wunmad ni nggu warod ngak fare pilung nu Israel ni kug bachiyyed e mad ni tutuw nga lukngumad ma bay e opol u k'anganmad, ma sana ra ayweg e pogofan rom." ³² Ma aram miyad bachiyyed e mad ni tutuw nga lukngurad miyad yin' e opol nga k'anganrad, mranod ngak Ahab me lungurad, "Tapigpig rom i Benhadad e be wenignag e yafos rok ngom."

Me fulweg Ahab ni ga'ar, "Ma kabfos? Ba manigil! Ya bod be' ni walageg!"

³³ Fapi totolang ko salthaw rok Benhadad e yad be sapnag ba pow nib manigil, ma nap'an ni ga'ar Ahab "walageg," miyad og ngay, nge lungurad, "Bod ni kamog, I Benhadad e walagem!"

Me yog Ahab ni ga'ar, "Mu feked i yib ngog." Nap'an ni taw Benhadad, me pining Ahab nge yib ngak ngalan e *chariot*. ³⁴ Me ga'ar Benhadad ngak, "Bay gu fulweg ngom fa yuchi binaw ni feke e chitamag rok e chitamam, ma rayag ni ngam ngongliy bang u Damaskus nge mang tagil' e siyobay rom, nri bod rogon ni i rin' e chitamag u Samaria."

Me fulweg Ahab ni ga'ar, "Fa'an arrogon, ma aram nggu pagem ngam man." Me ngongliy ba tha' u thilrow me pag Benhadad nge yan.

Ba Profet ni gechignag Ahab

³⁵ I yog ba profet ni girdi'en ba ulung i profet ngak bagyad fapi profet ni yow nga ulung ni nge pirdi'iy, ya aram rogon nike yog SOMOL ngak. Machane de rin' facha', ³⁶ ma aram me ga'ar ngak, "Bochan ni damfol ko n'en nike yog SOMOL, ma aram e bayi li'em ba layon nga mum' ni yug nap'an ni gra pageg ngam man." Ma yug nap'an ni yan facha' me yib ba layon nge yib i li' nge yim'.

³⁷ Ma aram miki yan e re profet ney ngak reb e pumo'on me ga'ar ngak, "Mu pirdi'iyeg!" Me rin' e biney e pumo'on ni aram rogon; i toy nib gelmiren nge maad'ad. ³⁸ Me m'agm'ag fare profet owchen nga bangi mad, ni nge dab ni poy, me yan i sak'iy nga to'oben e kananwo', ni be sonnag fare pilung nu Israel ni nge yib nge yan. ³⁹ Ma nap'an ni be

yib fare pilung ni nge yan, me pong fare profet me ga'ar ngak, "Gur e en ni Pilung, gu be cham u fithik' fare mael me fek ba salthaw ba to'ogor i yib ngog nike kol me ga'ar, 'Mmatanagiy e re mo'on ney; fa'anra thay ni mil, ma gra pi' puluwon ni birom e pogofan fa mu pi' puluwon ni 3,000 yang e silber.'⁴⁰ Machane mug mit u boch ban'en, me thay fare mo'on nge mil."

Me fulweg fare pilung ni ga'ar, "Kamog rogon e n'en ni nge buch rom, i gur rom e ka mu turguy."

⁴¹ Me guchthiy fare profet fare gi mad u owchen, ma ka ngiyal'nem me poy fare pilung ni ir reb fapi profet. ⁴² Me ga'ar fare profet ngak fare pilung, "Irrera' e thin rok SOMOL: 'Bochan e kam pag fare mo'on ke mil ni aram facha' ni kugog ni ngan li' nge yim', ma aram e yafos rom e nge thay ni puluwon, ma fa raba' i salthaw rom e bay ni thirif u but' ni bochan e kar paged fa raba' i salthaw rok kar milgad.' "

⁴³ Me sul fare pilung nga tabnaw nga Samaria nike magaf'an' ma ke tomal laniyan'.

21

Bangi woldug ni grape rok Naboth

¹ Naboth e bay bangi woldug ni fi'in ko binaw nu Jezreel, nib chugur ko naun rok Ahab ni Pilung.

² Me reb e rran me ga'ar Ahab ngak Naboth, "Ngam pi' fa gi woldug rom ni *grape* nggu fi'iy, ya ba chugur ko tabinaw rog, ma gu ba'adag ni nggu yung e yasay ngay. Bay gu pi' bang e woldug ni *grapes* ngom ni kabfel' ngay, ma fa'anra ga

ba'adag ni nggu chuw'iy, ma gu ra pi' puluwon ngom ni bfel'."

³ Me fulweg Naboth ni ga'ar, "Re gi woldug nem ni *grape* e gayog ni yag ngog rok e pi ga' rog kakrom, ere SOMOL e dabi magan' ngay ni nggu pi ngom."

⁴ Me sul Ahab nga tafen nike kireban' ma ke damumuw ko fapi thin nike yog Naboth ngak. Me yan i pag ir nga chob rok nge sap ko rungrung, me par nde abich. ⁵ Me yib Jezebel ni le'engin ngak me ga'ar, "Mang e kari kireban'um ngay? Mangfan ndab mu abich?"

⁶ Me ga'ar, "Bochan e thin nike yog Naboth ngog. Kugog ngak ni nggu chuw'iy fa gi woldug rok ni *grape*, mra ba'adag ni nggu pi' bang e woldug ni *grape* ngak nge yan nga luwan mu gu pi', me ga'ar dabiyag ni nge pi'!"

⁷ Me ga'ar Jezebel, "Mog, gur e pilung fa gathi gur? Mu chuw u chob ngam fal'eg lanin'um ma ga abich. Bay gu fek e gi woldug nem rok Naboth nggu pi' ngom!"

⁸ Me yoloy e babyor nge tay fithingan Ahab ngay, me pag e pow rok Ahab nga daken, me pi' nge yan ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa' Ahab nge pi'in yad be yog e thin u Jezreel. ⁹ Re gi babyor nem e bay e thin riy ni ga'ar: "Nga mogned reb e rran ni ngan pag e abich, mi gimed ulunguy e girdi', mi gimed yog ngak Naboth nge par ko gin ntagil' e en ni yibe tay fan. ¹⁰ Mi gimed fek l'agruw e girdi' nrib kireb nga rognaw u p'eowchen nike yog e thin nib kireb ngak Got nge en ni pilung. Mi gimed fek nga wuru' e binaw ngam malang nged nge yim'."

¹¹ Me rin' e pi tolang ni yad bay u tan pa' Ahab nge pi'in yad ma yog e thin u Jezreel e n'en keyog Jezebel. ¹² Miyad yog reb e rran ni nga ni pag e abich, miyad ulunguy e girdi', miyad yog ngak Naboth ni nge yan i par ko gin ntagil' e en ni yibe tay fan. ¹³ Fa gal girdi' nrrib kireb e rognaw u rom u fithik' e girdi' nike yog Naboth e thin nib kireb ngak Got nge en ni pilung, ma aram min fek Naboth nga wuru' e binaw nga ni malangnag nge yim'. ¹⁴ Mi ni pi' e re bugithin ni ba'aray nge yan ngak Jezebel nike lunguy, "Fa'anem i Naboth e kan thang e pogofan rok."

¹⁵ Ma nap'an ni taw e re bugithin nem ngak Jezebel me ga'ar ngak Ahab, "Ke yim' Naboth. Ere ngam fi'iy fa gi woldug ni fa'ani siyeg ni nge pi' ngom nchuway'." ¹⁶ Ka chingiyal'nem me yan Ahab i lekag fa gi woldug ni aram e nge fi'iy.

¹⁷ Me ga'ar SOMOL ngak Elijah ni fare profet ni be' u Tishbe, ¹⁸ "Mman mu guy Ahab ni Pilung nu Samaria. Ya gimew ra mada' ko fa gi woldug ni fi'in Naboth, ni aram e ke yan ni nge lekag ya nge fi'iy. ¹⁹ Mog ngak ni gag SOMOL e be lungug ngak, 'Mog, kam thang e pogofan rok Naboth, ma ngkum fek tafen ngam tafnay?' Mog ngak ni be lungug, 'Gin'en ni i lil' e pilis racha'en Naboth riy e ireram e gin ku bayi lil' e pilis e racha' rom riy!"

²⁰ Ma fa'ani guy Ahab Elijah me ga'ar, "To'ogor rog, kam piri'egeg."

Me ga'ar Elijah, "Er rogon, kug piri'egem. Kam par ni tin nib kireb u p'eowchen SOMOL e ga be ngongliy. ²¹ Ere be ga'ar SOMOL ngom, 'Bay gu girengiy e riya' nga dakenam. Bay gu thang

owchem, mu gu thang owchen urngin e pumo'on ko tabinaw rom, ni bitir nge pilibthir nta'reb rogon. ²² Tabinaw rom e bayi par ni bod e tabinaw rok Jeroboam ni Pilung ni fak Nebat, nge tabinaw rok Baasha ni Pilung ni fak Ahijah, ya kam k'aring e damumuw ngog ni fan e kam waliy yu Israel nga fithik' e denen.' ²³ Ma Jezebel ku ba'aray e n'en keyog SOMOL ni fan ngak, 'Bayi longuy e pilis Jezebel u lan e binaw nu Jezreel.' ²⁴ Ma girdi' ko tabinaw rom ni bay yim' u lan binaw e bayi longuyrad e pilis, ma tin bay yim' u daken e tafelfel' e bayi longuyrad e arche' ni *vulture*."

(²⁵ Dariy be' nike par ni tin kireb u p'eowchen SOMOL e be rin' ni bod rogon Ahab, ni Jezebel ni le'engin e be tay ir ngak be yodorom. ²⁶ Ya ke ngongliy e tin th'abi kireb e denen, be tayfan ma be meybil ko liyos ni bod e pi Amorite, fa'an ni tulufрад SOMOL ngar chuwgad me tafnay yu Israel taferad.)

²⁷ Fa'ani mu' Elijah ko welthin, me guchthuy Ahab e mad rok nge chuweg u daken, me yin' e mad ni tutuw nga daken. Me par ndaki abich, mi i mol ni kabay fare tutuw ni mad u daken, mi i yan ni kari kireban'.

²⁸ Me ga'ar SOMOL ngak Elijah ni profet, ²⁹ "Kam guy nga rogon nike sobut'nag Ahab ir u p'eowcheg? Bochan e ke yodoro', ma aram e dab kug gorengiy e riya' nga daken u nap'an e yafos rok; machane ba pagel ni fak e bay gu gorengiy e riya' nga daken e tabnaw rok u nap'an e par rok ko biney e tamilang."

22

Mikayah ni yog ngak Ahab ni nge ayuw (2 Kronics 18:2–27)

¹ Dalip e duw ni par e nam nu Israel nge nam nu Syria nike aw e gapas u thilrow, ² ma fa'ani taw ngalan e bin dalip e duw me yan Jehoshafat ni Pilung nu Judah i guy Ahab ni Pilung nu Israel.

³ Me fith Ahab e pi tolang ni yad bay u tan pa' ni ga'ar, "Mangfan ndawor da guyed rogon ni ngad fulweged ngodad fare binaw nu Ramoth u lan e nug nu Gilead ni fek e pilung nu Syria u pa'dad? Ya tafedad!" ⁴ Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Mog, ga ra un ngog ngad m'agew e mael nga Ramoth?"

Me fulweg Jehoshafat ni ga'ar, "Gur e ngam fal'eg rogom ma gadow yan, ya salthaw rog nge salthaw ni yad ma yan u daken e os e kar fal'eged rogorad yad be par. ⁵ Machane som'on e ngam fith lanyan' SOMOL."

⁶ Me pi' Ahab e thin nge yan ngak e pi profet ngarbad ni gonap'an yad 400 u gubin, me fith ngorad ni ga'ar, "Nga mogned ngog ko nggu m'ag e mael nga Ramoth fa danga'."

Me lungurad ngak, "Mm'ag e mael ngay, ya ra gel nigem SOMOL ngorad."

⁷ Machane me fith Jehoshafat ni ga'ar, "Mog, dakuriy yugu reb e profet ngabang ni gadow ra fith lanyan' SOMOL ngak?"

⁸ Me ga'ar Ahab, "Kabay ta'abe', ni Mikayah fithingan, ni fak Imlah. Machane kug dabuy daken, ya dariy ban'en ni bfel' nike yi'inyag ngog; gubin ngiyal' ni ban'en nib kireb e ma yi'inyag ni

nge yib ngog.” Me ga’ar Jehoshafat, “Dabmog e bug nir e thin!”

⁹ Me pining Ahab reb e tolang nma ayuweg e maruwel ko tabinaw rok me yog ngak ni nge yan i pining Mikayah ni ka chingiyal’nem.

¹⁰ Gal pilung nem e ra bagayow ma ke par ko chiya rok ni tagil’ e pilung, ni kar chuwgow nga madan e pilung ko gin ba’aram ni yima gunugunuy wom’ngin e *grain* riy u wuru’ e garog nu Samaria, ma fapi profet ni yad gubin e yad be yi’iy u p’eowcherow. ¹¹ Ma reb fapi profet, ni aram Zedekiah ni fak Kenaanah e ngongliy e wasey ni bod ya’an e gagey ko gamanman, me ga’ar ngak Ahab, “Ba’aray e n’en nike yog SOMOL: Pin’ey e bayi mang talin e cham rom ngam cham ngak yu Syria nge mada’ ko ngiyal’ ni kam thirifrad u but’.” ¹² Ma urngin fapi profet ni ku aram e n’en nrogned ni lungurad, “Mm’ag e mael nga Ramoth, ya ga ra gel. I SOMOL e bayi gagiyeg nigem ngam gel.”

¹³ Ma fa’anem nike yan ni nge pining Mikayah e ga’ar ngak, “Fapi profet ni urngin e karogned nra gel e en ni pilung ko mael, ere susun e ngkum yi’iynag ni aram rogon.”

¹⁴ Me fulweg Mikayah ni ga’ar, “Rogon feni riyul’ ni be par SOMOL nib fos, e rogon nra yog ngog e aram rogon ni nggu weliy.”

¹⁵ Ma fa’ani yib nga p’eowchen e en ni pilung, me fith ngak ni ga’ar, “Mikayah, nggu m’agew Jehoshafat ni Pilung e mael nga Ramoth fa danga’?”

Me ga’ar Mikayah, “Mmarow, ya gimew ra gel. I SOMOL e bayi gagiyeg nagmew ngam gelgow.”

16 Me ga'ar Ahab ngak, "Nge uw urngin yay ni nggog ngom ni kemus ni tin riyul' e ngam weliy ngog u fithingan SOMOL?"

17 Me fulweg Mikayah ni ga'ar, "Kug guy e girdi' nu Israel ni kar weargad u daken e yungi ted, ni yad bod bogi saf ndariy be' ni be gafaliyrad. Mi SOMOL e ke ga'ar, 'Pi girdi' ney e dariy be' ni nge yog e thin rorad; ere ngar sulod nga taferad u fithik' e gapas.' "

18 Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Kugog ngom faram ndariy ban'en ni bfel' nma yi'inyag ni fan ngog; gubin ngiyal' ni ban'en nib kireb!"

19 Me ul ul Mikayah ngay nge ga'ar, "Mu telim ko thin keyog SOMOL! Kug guy SOMOL nike par nga tagil' u tharmiy, ni bay e pi engel rok ni yad ba sak'iy u to'oben. 20 Me fith SOMOL ni ga'ar, 'I mini' e nge bannag Ahab nge yan nga Ramoth nge yim' u rom?' Me yog boch fapi engel reb e ban'en, me yog bochi yad yugu reb. 21 Ma aram me thay ba kan nga m'on me yib nga p'eowchen SOMOL me ga'ar, 'Bay gu bannag.' 22 Me ga'ar SOMOL ngak, 'Uw rogon ni ngam bannag?' Me fulweg fare kan ni ga'ar, 'Bay gu wan gu lifith l'ugunag u l'ugun urngin e pi profet rok Ahab.' Me ga'ar SOMOL ngak, 'Mman ngam bannag Ahab, ya rayag rom.' "

23 Me ul ul Mikayah ngay nge ga'ar, "Kam guy, i SOMOL e ke pag ba kan nma lifith l'ugun ke yib i lifith l'ugun ngom u l'ugun e pi profet rom ney. Machane ke turguy SOMOL ni riya' e nge yib ngom."

²⁴ Me yan Zedekiah ngak Mikayah, me batnag owchen me ga'ar, "Wi'in ney e kechuw e gelngin rok SOMOL rog ke non ngom?"

²⁵ Me ga'ar Mikayah, "Bay mu nang ko ngiyal' ni bay mman nga reb e senggil u ba' ni tabugul ko naun ni ngam mith."

²⁶ Me yog Ahab ni Pilung ngak reb fapi tolang ko salthaw rok ni ga'ar, "Mu kol Mikayah nga ni fek ngak Amon, ni ir e governor ko re binaw nem, nge ngak Joash ni be' ni fak e pilung. ²⁷ Minog ngorow ni ngan tay nga kalbus, ma kemus ni flowa nge ran e ngu'un pi' ngak nge yan i mada' ko ngiyal' ni kugsul nde buch ban'en rog."

²⁸ Me ga'ar Mikayah ngak Ahab, "Fa'an ga ra sul nde buch ban'en rom, me ere gathi SOMOL e ke non u l'ugunag!" Me ul ul ngay ni ga'ar, "Gimed gubin ni ngam rung'aged fapi thin ni kugog!"

Ahab ni yim'

(2 Kronics 18:28–34)

²⁹ Ahab ni Pilung nu Israel nge Jehoshafat ni Pilung nu Judah e ranow ra m'agew e mael nga Ramoth ni bay u lan e nug nu Gilead. ³⁰ Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Fa'an bay darod ko mael ma bay gu thiliyeg e mad rog nge dab kun poyeg, me gur e ngam man ni ka mon' madan e pilung." Me yan fare pilung nu Israel ko mael nike thiliyeg e mad rok ndab kun poy.

³¹ Ma fare pilung nu Syria e keyog ngak fa guyey nge l'agruw i pilungen e salthaw rok ni yad ma yan u *chariot* ni kemus ni fare pilung nu Israel e ngar chamgad ngak. ³² Ere fa'anra guyed Jehoshafat ni Pilung ma yad gubin nra leam nged

ni ir fare pilung nu Israel, miyad cheal ni ngar chamgad ngak. Ma fa'ani non ni ba ga' laman, ³³ miyad nang ni gathi ir fare pilung nu Israel, ma dakur chamgad ngak. ³⁴ Me pag ba salthaw nu Syria ba gan e gat'ing, ni gathi Ahab e leamnag ni nge aw ngak me aw ko peth ko madan e mael nike yin' nga daken ni nge ayuweg ko mael. Me non ni ba ga' laman ngak e en ir e ma yannag e *chariot* rok ni ga'ar, "Kug maad'ad!" Me ga'ar ngak, "Mu chuwegeg u fithik' e mael!"

³⁵ Ma nap'an ni kari achngiy fare mael, ma ke par Ahab ni Pilung u *chariot* rok nib suwon nike gire' nib changar ko salthaw nu Syria. Mi i lul' e racha' ko fa gin ke maad'ad u dow nge sugnag e faraf ko fare *chariot*, me yan i blayal' me aw e fan rok. ³⁶ Ma fa'ani gonowrug mi ni werereg e thin rok e salthaw nu Israel ni nge be' me sul ko girok e nug nge binaw rok.

³⁷ Aram rogon ni yim' Ahab ni Pilung. Mi ni fek nga Samaria nga ni k'eyag u rom. ³⁸ Ma fare *chariot* rok e ni maluknag u bangi ran ni bay u Samaria, ni tagil' e maluk rok e pi'in ppin ni yad ma chuway' ngorad, me yib e pilis ngu'ur ll'ed e racha' rok Ahab, ni bod ni fa'ani yog SOMOL.

³⁹ Urngin yugu boch ban'en ni i rin' Ahab ni Pilung, nge murung'agen fare naun rok nni fanay nguwelen e elefant ngay, nge urngin fapi binaw ni ir e ubung, e ni yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. ⁴⁰ Ma fa'ani yim' Ahab me yan Ahaziah ni fak nga luwan nge mang pilung.

Jehoshafat ni Pilung nu Judah
(2 Kronics 20:31—21:1)

⁴¹ U lan e duw ni aningeg ngay ko gagiyeg rok Ahab ni Pilung nu Israel, me Jehoshafat nib mo'on ni fak Asa e yib i mang pilung nu Judah ⁴² nike gaman e guyey nge lal e duw rok, mi i par u Jerusalem ngi i yog e thin u rom ni rliw' nge lal e duw. Chitiningin e Azubah, ni be' ni bpin ni fak Shilhi. ⁴³ Bod e chitamngin i Asa ni i pilung nib som'on rok, mi i rin' e tin nib mat'aw u p'ewchen SOMOL; machane fapi yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged SOMOL e dan ni gathay, miki ul ul' e girdi' ngay ngu'ur pi'ed e maligach ma yad be urfiy e *incense* u rom. ⁴⁴ Me ngongliy Jehoshafat e gapas u thilrow fare pilung nu Israel.

⁴⁵ Gubin e tin kabay ni i rin' Jehoshafat, urngin e pi ngongol ko madangdang rok nge pi mael ni i tay, e kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*. ⁴⁶ Me chuweg urngin e pumo'on nge ppin ni yad ma pi'rad nchuway' ni aram e pigpig rorad ko fapi altar rok e pi'in ndar nanged SOMOL ni pi'in nra magaygad nap'an e fapi rran ni i gagiyeg Asa ni chitamngin.

⁴⁷ Ma fare nam nu Edom e dariy e pilung riy; me duwgiliy fare pilung nu Judah be' ni ngi i gagiyeg u rom.

⁴⁸ Me Jehoshafat ni Pilung e toy bogi barkow ni ngi i yan ko fare nam nu Ofir ni fan ko gol; machane pil e pi barkow nem u Eziongeber ni dan taregnag bayay. ⁴⁹ Ma aram me ognag Ahaziah ni Pilung nu Israel ni nge pag e pi sala rok ngar uned ngak e tirok Jehoshafat e sala ko tareg, machane me siyeg Jehoshafat. ⁵⁰ Me yim' Jehoshafat min k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan

fare Binaw rok David, me Jehoram nib mo'on ni fak e ir e yan nga luwan nge pilung.

Ahaziah ni Pilung nu Israel

⁵¹ U lan e bin ni ragag nge medlip e duw ko gagiyeg rok Jehoshafat ni Pilung nu Judah, me mang Ahaziah nib mo'on ni fak Ahab e pilung nu Israel, mi i yog e thin u Samaria ni l'agruw e duw. ⁵² Me denen nib togopluw ngak SOMOL, ya i folwok ko kireb ni i rin e chitamngin i Ahab, nge chitiningin i Jezebel, nge Jeroboam ni Pilung, nra pow'iyed yu Israel nga fithik' e denen. ⁵³ I meybil ma be pigpig ngak Baal, ma ku bod e chitamngin nib m'on rok, miki pug e damumuw rok SOMOL, ni Got nu Israel.

Bible Ni Thothup
The Holy Bible in the Yapese language of the
Federated States of Micronesia

Copyright © 2007 Bible Society of Micronesia

Language: Yapese

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

    You include the above copyright and source information.

    You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-12-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

37b6628b-b71d-5df3-af33-fc1d4dd69788